

צ'בזטי מזהר"ן

הוספות

משיחות הר"ן אות רסב

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

דע שיש חן

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

שיחות הר"ן אות רסב

עוד מצאתי מכתב יד החברים:

דע שיש חן, שמי שיכול להשתמש בזה החן הוא יכול לעשות שאלת חלום ולידע עתידות על ידי החלומות.

כי בכל החלומות בודאי יש בהם עתידות, רק שיש בהן כמה פסלת ותבן כמו שאמרנו רבותינו ז"ל (ברכות נה.): בשם שאי אפשר לבר בלא תבן כן אין חלום וכו'.

וגם יש חלומות ברורים כמו שכתוב (פמדבר יבד): "בחלום אדבר בו".

ומי שיש לו זה החן הנ"ל חלומותיו צודקים בודאי, אלא שאפלו בששומע חלום מאחר שמספר לו, אזי נופל התבן והפסלת מן החלום ועל ידי זה שומע רק החלום המבשר. ועל ידי זה יכול לפתר החלום ולידע העתידות מהם.

ויוסף היה לו זה החן בהינת (בראשית מט): "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין". לשון חן, כמו שפרש רש"י, על ידי זה היה חלומותיו צודקים. כי השתמש תמיד בחלומות ופתר אותם מחמת שהיו חלומותיו צודקים ונכתבו בתורה. גם על ידי זה היה יכול לפתר חלומות כמו שכתוב בתורה.

מאמר דע שיש חן

משיחות הר"ן אות רסב

תורה זו כתב עליה מוהרנ"ת: עוד מצאתי מכתב יד החברים: והעתיק אותה בחיי מוהר"ן כתב יד. ובשנת תר"י רבי נחמן מטולטשין הדפיס אותה יחד עם קצ"ז שיחות שליקט מחיי מוהר"ן כתב יד בספר שיחות הר"ן. כידוע ששיחות הר"ן המקורי שנדפס ע"י מוהרנ"ת בשנת תקעו בסוף ספורי מעשיות היה בו רק קי"א שיחות/ג, ובנדפס ע"י ר"ן מטולטשין שהוא השיחות הר"ן שיש לנו היום יש ש"ח שיחות. והיי מוהר"ן שנדפס רק בשנת תרלד ע"י הטשערינער רב, כלל רק את רוב השיחות שנשארו בכתב יד ולא נדפסו עד אז, והוא החיי מוהר"ן שיש לנו היום.

זמן ומקום אמירת התורה לא ידוע

פתיחה

רבנו אומר כאן שיש חן שמי שיכול להשתמש בו חלומותיו אין בהם פסולת ויודע לפתור חלומות. ויוסף הצדיק היה לו את החן הזה.

תורה קצרה זו היא מעט המכיל את המרובה, כי צריך להבין מה מהות החלום ומי יכול לפתור אותו, ועיקר הקושי מה הוא החן הזה שעל ידו יוסף ידע לפתור חלומות.

קושיות

א. דע שיש חן, שמי שיכול להשתמש בזה החן הוא יכול לעשות שאלת חלום ולידע עתידות – צ"ע מה הכוונה להשתמש בחן הרי מי שיש לו חן ממילא החן פועל על זולתו. וצ"ע אולי ח"ן הכוונה ר"ת חכמת נסתר, דהיינו כוונות מיוחדים לעשות שאלת חלום.

ב. דע שיש חן – כתיב "ונח מצא חן בעיני ה'" פירוש שהוא מצא את החן של עצמו בעיניו של ה' ית'. צ"ע האם רק בעיני ה', ואיזה חן היה לו? כי אם חן הדבור המבואר בתורה א' הרי 120 שנה דיבר ולא שמעו לו ולא התקבלו דבריו.

ג. דע שיש חן – בתורה א תנינא אות יג/ו ותשא אסתר חן בעיני כל רואיה שהיתה נדמית לכל אחד מאומתו – צ"ע האם זה עוד סוג של חן?

ד. בסוטה מז.ו' חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה ומקח על מקחו משמע שיש כמה סוגי חן. ונראה דלא דמי כלל כי שם החן הוא לא כמו בדרך כלל אצל האהוב אלא אצל האוהב.

ה. דע שיש חן שעל ידו כששומע חלום מאיר לו הבר מתוך התבן – וצ"ע בתורה א' ביארנו שעניין החן הוא אור גדול שפועל על לב מי שבעל החן מוצא חן בעיניו, דהיינו שמעורר לבו ליתן לו יותר מהמגיע לו ולפ"ז

^א ט"ז ע"י א"ר תשפ"ו

^ב ספר נוה צדיקים של הרב נתן צבי קניג ז"ל.

^ג תורה א תנינא אות יג/ו וזה בחינת נשיאות חן, בבחינת: "ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראייה" (אסתר ב') שכל אחד ואחד נדמה לו באמתו (מגלה י"ג).

עוד שם – ועל כן יכול להפיר בהמפרסמים שהם רק על ידי עזות, כי אין אדם מעז פנים בפני בעל חובו (בבא מציעא ג), ועל כן עזותם נופל לפני הבעל תפלה, שהוא המלוה הגדול כנ"ל, כי כלם הם בחינת לווין ממנו כנ"ל. וזה בחינת (שמות ל"ג): "כי מצאתי חן בעיני ואדעך בשם" שעל ידי בחינת נשיאות חן, שהוא בחינת: 'וצבא השמים לך משתחיים', שכלם מקבלים ולווים ממנו, שעל ידי זה נושא חן בעיניהם, בבחינת: 'כל אחד ואחד נדמה לו באמתו' כנ"ל, על ידי זה: 'ואדעך בשם' שתוכל לדעת ולהפיר כל המפרסמים בעלי השם, כי מי שהוא מפרסם ויש לו שם על ידי עזות, הוא נופל לפניו כנ"ל.

^ד סוטה דף מז. – אמר רבי חנין: חן מקום על יושביו. אמר רבי יוחנן, שלשה חינוות הן: חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה, חן מקח על מקחו.

חן לשון מתנת חנם. וי"א/י' שחן לשון קרוב, מעניין אהבה וחובה. וא"כ בעיני מי מוצא חן זה שיש לו את החן לפתור חלומות? ואולי בעל החן מוצא חן בעיני ה' שמציא לו את הבר מתוך התבן.

ו. דע שיש חן – צ"ע האם זה החן שמדבר עליו בתורה א' שהוא חיבור של חכמה ותיקון המלכות בחי' שפלות שעי"ז נעשה ת' שחוקק את דבריו בלב השומע, או הכוונה לחן כגון של אסתר שמצא חן בעיני כל רואיה. וצ"ע אם שניהם עניין אחד? או שהם שני סוגי חן, והחן שמדובר עליו אצלינו הוא סוג חן שלישי. שמצד אחד שני הראשונים פועלים על הלב, זה לקבל דבריו וזה להרגיש קרוב, אלא שאחד דרך האוזן והשני דרך העין. לכאורה יש לחלק בין חן שפועל בלב השומע לחן שפועל בעיני הרואה. ראה תורה א' שם ליוסף יש חן רק מבח שהיה כלול ביותר מיעקב שכיון שהוא החכמה היה לו את החן הזה. ועיין ספר הליקוטים (בראשית פ"ו/ו) נח מצא חן בעיני ה' וליוסף היה את החן של נח דהיינו בעיני ה'. משמע לכאורה שמצד עצמו היה לו חן אחר דהיינו את של נח ולא את המבואר בתורה א'. וכן מבואר כאן שליוסף היה חן לראות את הבר מתוך התבן בכל דבר.

ז. צ"ע מדוע רבנו לא מבאר כיצד זוכים לחן הזה? ואולי במה שאמר שליוסף היה את החן הזה צריך ללמוד מהתכונות המיוחדות של יוסף הצדיק. דהיינו בעיקר שמירת הברית וכופה את יצרו בתכלית ועוד ששמח תמיד כמבואר במדרש שאפילו בור האסורים היה גבר קפוז שמח תמיד/ו, שזה תכלית השפלות שנותן לה' ית' להוליך אותו ביטול גמור ותמיד שמח בכל מאורעותיו. שעי"ז ה' עמו תמיד שמוליך מחשבתו ע"י מלאך אמת לכוון תמיד לנמשל האמיתי ואל הבר מתוך התבן והפסולת. ועוד ראה לקמן עפ"י תורה יט ולג.

ח. צ"ע אולי חן הוא שפלות המבואר בתורה א', אלא שכל סוג חן, הוא שפלות שמאיר בה עניין אחר. כגון חכמה אצל יעקב שהוא חן הדבור, וטוב המראה זיו קלסתר/י' אצל אסתר, שמוצאת חן בעיני רואיה. ומעשים טובים אצל נח שהוא חן בעיני ה'. וכפיית היצר בעיקר בשמירת הברית אצל יוסף, שהוא חן שעל ידו מאיר לו הבר מתוך התבן כמבואר בתורה לג אות ג' שם ע"י כפית היצר בכל מקום נופל הרע ומתגלה הטוב והתורה. וגם המבואר בתורה יט שיוסף כוחו לפתור חלום כיון שידע להעלות את התרגום ללשון הקדש ע"י שש הכוונה לכפיית היצר בכל מגרש ההיתר דהיינו קדש עצמן במותר לך ועיקר הקדושה היא תיקון הברית מדתו של יוסף.

ט. ולידע עתידות – צ"ע מה טוב בזה הא כתיב תמים תהיה עם ה' אלקיך. וגם מנחש ביאר הרמב"ן/י' שהוא מלשון להחיש לדעת את העתיד. בוזהר וישב פגמ מבאר שהעתידות הן גזירות שנגזר עליו שמודיעין לו כדי שיחזור בתשובה.

י. כָּל הַחֲלוֹמוֹת בְּנֵדָאֵי יֵשׁ בָּהֶם עֲתִידוֹת, – צ"ע על מי מדבר רבנו? כי ראה ספר הברית/י' שרובא הרובא של עולם הנפש השכלית שלהם לא עולה למעלה אלא נדחית ומשוטטת ולא רואה כלום מדבר אמת. ורק בני עליה והמה מועטים זוכים לחלומות ע"י מלאך.

י"א רש"י על דברים ג' כג – ואתחנן אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם. ועי"ש מזרחי – ....אמר ר' יוחנן, מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראה, שהרי משה רבן של כל הנביאים, לא בא אלא בלשון תחנונים. והשואלים מ"נח מצא חן בעיני ה'", שלא היתה מתנת חנם, כי אחריו "צדיק תמים היה בדורותיו". הנה טעו בין חן לחנון, כי חן בכל מקום קרוב, מענין אהבה וחבה, כי "ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה", "ותהי ה' את חן העם", "ותהי חנו" "למצא חן בעיניך", כלם מפורשים מענין אהבה וחבה, ולא מענין מתנת חנם. ולא כן פועל החנינה והחנון, כי הם כולם מענין מתנת חנם, כמו "וחנותי את אשר אחון", "בהתחננו אלינו", "כי יחנן קולו", "ומחונן ענוים אשריו", "יוחן רשע בל למד צדק", "ואשר תחון יוחן", כולם מפורשים מענין מתנת חנם, ולא מענין אהבה וחבה. ואף על פי שקצת מפורשים סוברים שכלם מענין אחד, רש"י ז"ל לא יחשוב כן.

י"ב ראה בהוספות שבסוף הביאור.

י"ג ראה בראשית ולט ב' ויהי יהוה את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי: ומדרש רבה בראשית פרשה פו פסקה ד' ויהי איש מצליח רבי ברכיה אמר גבר קפוז. ופירש המתנות כהונה שם – איש קפוז – איש מקפין כלומר צהל ושמח ולב טוב. מדלג על ההרים תרגם מקפוז. ועיין לק"ה ברכת הוראה הלכה ו אות נז – ש'הקדים ה' יתברך רפואה למפכה לשלח מקדם את יוסף למצרים ונמכר לעבד שהוא בחינת מרידת העצבות שהוא בחינת עבדות וכו', ועמד בנסייון והתחזק גם שם בשמחה כמו שכתוב (שנח) ויהי יוסף איש מצליח כמו שמבאר במדרש הנ"ל שהיה מפורד ומרקד.

לעומת זה עיין זוהר מקץ דף קצד. – כְּגֹוֹנָא דָא יוֹסֵף הוּהוּ עֲצִיב בְּעֲצִיבו דְרוּחָא בְּעֲצִיבו דְלֵבָא דְהוּהוּ אָסִיר תַּמָּן כַּעֲיָן זֶה יוֹסֵף הֵיךְ בַּעֲצִיבוֹ, בַּעֲצִיב רוח ובעצב הלב על שהיה אסור בבית האסורים, בְּיָוֵן דְשָׂדֵר פְּרַעָה בְּגִינְיָה כִּיּוֹן שִׁלַּח פְּרַעָה אַחֲרָיו מַה כְּתִיב וְיִרְצֶוּהוּ הוּא לְשׁוֹן רִצּוֹ וּפְיוֹס, דְהֵינּוּ אֲתַפְּיִסוּ לֵיה שְׁפִיטוֹ אוֹתוֹ עַל שְׁנֵאֵסֵר בְּבֵית הַסּוּהָר כְּמָה שְׁנֵים בְּלֵא שׁוּם חֵטָא, וְאַתְּדֵרוּ לֵיה מְלִין דְחֵדְוָה מְלִין לְמַחְדֵי לֵבָא וְהֵשִׁיבוּ לוֹ דְבָרִים שֶׁל שְׁמַתָּה דְבָרִים הַשְׁמַחִים אֶת הַלֵּב, בְּגִין דְהוּהוּ עֲצִיב מִן בִּירָא לְפִי שְׁהִיָּה בַּעֲצִיבוֹ מִן יִשְׁבִּיבוֹ בְּבוּר, וְר"ל שְׁהִקְב"ה שֶׁלַּח מְלֵאכֵי הַשְׂרָת לְרִצּוֹנוֹ וּלְפִיטוֹ מֵהַעֲצִיבוֹן שְׁהִיָּה לוֹ בְּבוּר. תָּא תְּזִי בְּקַדְמֵיָא נֶפֶל בְּבִירָא בֵּא וְרָאָה בְּתַחֲלִילָה נֶפֶל בְּבוּר כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב וְיִשְׁלִיכוֹ אוֹתוֹ הַבּוּרָה, וּמִשָּׁם נִמְכַר לְמַצְרַיִם, בְּבִירָא אֲסִתְלַק לְבִתְרָא וְאַחַר כֵּךְ מֵהַבּוּר עָלָה לְגַדְלוּלָה כְּמ"ש וִירְצֶוּהוּ מִן הַבּוּר, וְרוּאִים בּוֹהַ הַשְׁגַּחַת הַקְּב"ה כִּי בְּדַבָּר שְׁהוּא מוּחָץ בּוֹ מִרְפָּא. (ימ"ק ור"ג: ומהח"ו)

י"ד אסתר ב' ז' – וְהַנְּעִרָה יָפֶת תֹּאֵר וְטוֹבֶת מְרָאָה. וְרָאָה בְּרָאשִׁית כֵּט יוֹ וְרָחֵל הִתְיָפֶת יָפֶת תֹּאֵר וְיָפֶת מְרָאָה: פֶּרֶש"י – תָּאֵר – הוּא צוּרַת הַפְּרָצוֹף לְשׁוֹן (יִשְׁעִיָּה מֵד) יִתְאַרְהוּ בְּשֵׁר דְקוֹנְפָא"ס בְּלַע"ז (צִירְקֵל): מְרָאָה – הוּא זִיו קְלִסְתֵּר:

י"ה רמב"ן דברים י' ט' – ומנחש הוא המביט בעופות בכנפיהם או בצפצוף כענין שכתוב (קהלת י' ב) כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר והוא לשון נגזר מלשון חשתי ולא התמהמהתי (תהלים קיט ט) שכל מה שימהר להודיע בעתיד קודם היותו יקרא נחש כלומר נחיש ונקדים לדעת ואמר הכתוב כי תועבת ה' כל עושה אלה ולא אמר "עושה כל אלה" כי הכתוב ידבר על רובם כי המעונן והמנחש אינה תועבה ולא הוריש הכנענים בעבורם כי כל בני אדם יתאוו לדעת עתידות למו ומתעסקין בחכמות רבות כאלה לדעתם

יא. בחלום יוסף ותשתחווניה כל האלומות לאלומתי אמר לו אביו הבא נבוא אני ואמך וכו' הרי אמך כבר לא בחיים, אעפ"כ ואביו שמר את הדבר ואחיו שנאו אותו על חלומותיו. משמע שכולם שם ידעו לפשר חלום ולא רק יוסף. ונראה כי חלומותיו של יוסף היו ברורים וע"כ קלין מאד לפתרון, ואילו יוסף ידע גם לתקן את פרעה במה ששינה ממנה שראה בחלום, ולפי הזוהר מקץ קצר. יוסף ידע לפתור חלום של מלך שנוגע לכל העולם ע"כ פתורו לא הולך אחר הפה, ולא רק חלום פרטי כמו של שר המשקים דכתיב ביה וכאשר פתר לנו כן היה, כי הולך אחר הפה.

יב. מי שיש לו את החן הזה יודע לפתור חלום – צ"ע מברכות נה: (א) כ"ד פותרי חומות היו בירושלים וכו' ומסקנה שם כל החלומות הולכים אחר הפה של פותר החלום. וצ"ע א"כ מה המיוחד בכ"ד פותרי חלום, האם רק הם התרברבו שיודעים? עיי"ש תוס' (ב) שהכח לפתור חלום הוא ממזל יום ושעה של האדם ואינו חכמה.

¹ ספר הברית – ומעתה שמעו נא החלום הזה אשר בעת השינה שאז נפש השכליית שבו יוצא מן האדם עד עת קץ אשר יעיר משנתו, ומכ"ש שיצאו אז שאר הנפשות אשר באדם היותר חשובים ממנה לדעת המקובלים, ולא נשאר אז בגוף רק נפש החי ומה שלמטה ממנה כלומר נפש הצומח וכח הדומם כי משכלו ומעלה הוא גבוה מכל חי והוא חסר כל אלה בשעת השינה, וארא בחלומות הנה בני עליה המה מועטים אשר נפש השכליית שבהם יעלו בהר ה' בעת השינה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, כמו שאמרנו בזוהר (פרשת לך לך דף פ"ג ע"א) וז"ל נפשא דזכאת לסלקא אתחזית קמיה דסבר אפי יומין ומתדבק ברעותא לאתחזאה בתיאובתא עלאה למחמי בנועם מלכא ולבקרא בהיכליה עכ"ל, ורוב בני אדם נפשם השכליית אינם עולים למעלה אך נדחים ממקום המעלה כאשר אמרו באותו זוהר, ואז השכל אינו רואה כלום מדברי אמת, והמדמה הנשאר בגוף בעת השינה לבדו הוא השליט עלי הגיון בתנומות והוא המשביר מעצמו ומדמה לו ענינים וסעיפים בתנומות כאשר הוא רגיל לדמות תמיד ביום, והוא אין אתו יודע זולת הרכבת חמשה חושים הגשמיים מאשר השיג מכבר הכרוכים ומונחים בקרן זוית דמיונו, ומדמה לו לאדם כאלו הוא פועל המוחשים עתה בהרגש החיצון ממש והאדם אינו יודע שהיא על חלומותיו ועל דבריו של המדמה, ורוב אלה החלומות הוא מן הענינים שכבר הרגיש בהקיץ, ולכן כל הדברים האלה דברים בטלים והחלומות שוא ידברו את כלם ישא רוח כחלום יעוף, והם באים לפעמים מחמת מזג הגוף, כי בהתגברות הרטיבות בו יראה גשם שוטף וימים ונהרות, ובהתגברות מרה האדומה בו יראה אש ומלחמות וקטטות ומריבות, וכשירבה דמיו יראה מיני גוונים יפות מראה ודברי שחוק וטיוול ומאכל ומשתה, ובהתגברות בו מרה השחורה יראה פחדים ואימות וצרות: ולפעמים החלומות הולכים אחר הפה ובאים מטבע המזונות שאכל ביום אתמול ומאכל אשר היתה בפיהו, ולפעמים באים החלומות לפי הרהורי הדברים שנשתקע בהם בשינה וחזון לבם ידברו כי בא החלום ברוב ענין שהרהר ביום אתמול או קודם השינה....

...גם יקרה לפעמים לשכל נפש רשע המשוטט אנה ואנה בעולם משוט בארץ ומתהלך בה שמתדברים עמו מלאכי רעים וכחות חיצוניים הנקראים שדים ומראים לו דברים אשר רובם ככלם כזבים והבלים, כאשר אמרו בזוהר הנוכח וז"ל אי לאו דכיתא אסתאבת בינייהו ואתדבקת בהו ולא סלקא יתיר ולזמנין דחייכין ביה ומודיעין ליה מלין כדיבין וכדין אולא כהאי גוונא כל לילא עד דיתער בר נש עכ"ל. והשכל מראה כל הדברים האלה לגוף על ידי המדמה: והנה החלום הזה גם מה שבו מן האמת לפעמים מדברים הקרובים לבוא אף הוא על ידי השדים אשר המה רוחין מסאבין כמו הדברים בטלים שעמו על כן חלום אחד הוא כאשר אמרו בזוהר (פרשת חיי שרה דף ק"ל ע"א) וזאת אשר דבר שם כל אינון רוחין מסאבין נקטין לה ואתדבק בה באינון דרגין תתאין דשטיין בעלמא ואינון מודעין לה מלין דאינון קריבין למיתי בעלמא ולזמנין דמודעין לה מלין כדיבין וחייכין בה עכ"ל. ואף גם זאת הוא בעתים רחוקים שיודמן שירכיבו בו קצת מן האמת, אך רוב החלומות ממין הזה אין בו מן האמת כלל וכלה שקר חזו שוא ותפל ובושו החוזים ובעלי החלומות ההם. ולפעמים לא יתחברו השדים עם שכל האנושי המשוטט, בסודם לא יבא נפשו, אבל ירד השד אל הגוף השוכב וילחש באזנו לתוך עומק חור האוזן מה שירצה, והעד אם תלחש באוזן הנער הקטן בשעה שהוא ישן מה שתדע שחביב עליו למחר יאמר לך שכך וכך חלם לו אם תשאל אותו על חלומו: ולפעמים יבא אז כח המשער אף הוא בתוך כחות המדמה וישער איזה דבר מעניני האדם וכן יהיה באמת, אמנם על הרוב סגור יהיה הדבר המשוער לו בסעיפים וחזיונות ומשאות שוא והבלים הרבה אשר סבבוהו מכח המדמה כדרכו לצייר מנעות וכזבים בתנומות עלי משכב ולחלום מהתלות:

² ברכות דף נה: – א"ר בינא בר זבדא א"ר עקיבא א"ר פנדא א"ר נחום א"ר בירים משום זקן אחד ומנו ר' בנאה עשרים וארבעה פותרי חלומות⁴⁹ היו בירושלים פעם אחת חלמתי חלום והלכתי אצל כולם ומה שפטר לי זה לא פתר לי זה וכולם נתקיימו ביום⁵⁰ לקיים מה שנאמר כל החלומות הולכים אחר הפה אטו כל החלומות הולכים אחר הפה קרא הוא אין וכדברי אלעזר דא"ר אלעזר מנין שכל החלומות הולכין אחר הפה⁵¹ שנאמר (בראשית מא-יג) ויהי כאשר פתר לנו כן היה אמר רבא והוא דמפשר ליה מעין חלמיה שנאמר (בראשית מא-יב) איש כחלמו פתר.

הערות חברותא (שולביץ) 49. כתבו תוס' שהכח לפתור חלום אינו תלוי בחכמה, אלא במזל שעת הלידה, והגר"א כתב שחכמה היא ולא מזל. וראה בהרחבה בשו"ת מן השמים (כב ואילך). והגר"ז אמר, כי מי שנולד במזל של פותר חלומות, צריך לשמוע כל פרטי החלום כדי לפותרו, ואינו נקרא "חכם" אלא הפותר מצד נבואה, כמו שמצינו ביוסף שתחילה אמר לו פרעה "תשמע חלום לפתור אותו", וענהו יוסף שפותר בנבואה, ולכן ניסו פרעה ושינה לו מפרטי החלום, וכיון שפטר נכון אמר עליו "אין נכון וחכם ממך", כי אין נביא אלא חכם (נדרים לה ב). 50. באור החיים (בראשית לו ו) כתב כי דוקא אם אין הפתרונים סותרים, מתקיימים כולם, אבל אם הם סותרים, אין פותר שני מוציא מפתרון ראשון. וכן נקט הריטב"א (תענית יב ב) שרק חלום שיש לו כמה פנים אפשר לפותרו בכמה פתרונות. וראה בכתבי הגר"ז על התורה אות כח, שביוסף התקיימו גם "מלך תמלוך" וגם "משול תמשול". 51. בשו"ת הרשב"א (תחן) כתב: מכאן מוכח שלא כחכמי הפילוסופיה שתולים הכל במנהג הטבע, כי נראה מהכתובים ומהסכמת חכמי התורה, שיש בכל אלו סגולות או דברים נעלמים שלא נתבארה לנו סיבתם. והוא שאמרו "ברית כרותה לשפתים". וגם הפילוסופים אינם יכולים ליתן טעם לדברים הנראים לעין בעשבים ובאבנים, כאבן השואבת את הברזל. היש מגיד טעם בזה? אמור מעתה, אף פתרון החלומות הוא כאחד מדברים אלו. ובעל אור החיים כתב בחפץ ה' שהחלום אינו אמת כנבואה, אלא שכאשר הנשמה יוצאת מן הגוף פוגשים בה רוחות ומראים לה מראות שונים, ואם מבקש פתרון, הרי הוא נותן בידם לשלוט בו כפי הפתרון, ואפילו קריאה בחלום מועילה להם, כדלהלן, אמנם כל זה רק בחלום שבא מחמת רוחות, אך חלום של נבואה אינו תלוי בפתרון, וכדלעיל הערה 47, וראה דרך ה' (ח"ג סוף פ"א). וראה בפתח עינים, ובסידור יעב"ץ ובספר הברית אודות החלומות על פי הטבע.

² תוספות שבת נה: – פותרי חלומות. פירש ר"י דמזל שעת הלידה גרים ואין הדבר תלוי בחכמה:

אבל הגר"א כתב שהיא חכמה. והגר"ז ביאר שיש בעלי מזל, ויש חכמים שפותרין בדרך נבואה. והחילוק שבעל מזל צריך לשמוע את כל הפרטים, אבל חכם יודע בנבואה את הפרטים, כמו יוסף שתיקן את פרעה במה ששינה לו מהחלום כמבואר במדרש תנחומא מקץ ג'²⁷. ונראה שרבנו מחדש כאן שיש חן שעל ידו יודעים לפתור חלום.

יג. צ"ע כי בחלום יש שני דברים אחד שהחלום הוא משל לנמשל, ועוד שיש בו פסולת. ובשלמא הפסולת, אבל כיצד החן מועיל לו להבין את הנמשל מתוך המשל? ונראה שהחן הזה הוא חכמה גדולה במדרגת רוח הקדש. (כנ"ל בדברי הגר"ז)

יד. לפי המבואר בבראשית רבה פד יא שחלומות יוסף היו נבואה, צ"ע אם היה נביא, מזה המיוחד בחן שהיה לו לפתור חלום, הרי נביא שומע כרוזים ע"י נבואה, כמ"ש (עמוס ג' ז') כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה סודו לעבדיו, כמבואר בזוהר וישב קפג: ראה בהערה לקמן. ואפילו אם רק חלומותיו היו נבואה עכ"פ בחלום שמע הכרוזים ומה מיוחד בחן שהיה לו, הרי ידע תמיד גזרות שנגזרו בעולם. ואפילו אם היה רק חכם אבל במדרגה שעדיף מנביא גם הוא היה שומע את הכרוזים כמבואר בזוהר שם. ונראה שהחן הזה הוא חכמה במדרגת רוח הקדש ובאמת היה שומע את הכרוזים ועי"ז ידע גם להשלים את החסר בסיפור החלום. אבל כנראה יש עוד הרבה הודעות בחלומות שאינן ע"י הכרוזים.

טו. מי שיש לו את החן הזה יודע לפתור חלום – צ"ע לרעת רבנו האם החן הזה הוא דבר נקנה או שהוא כח מולד מצד מזלו. וקשה לומר שהוא במזלו שא"כ כל מי שנולד בשעת המזל זה יהיה לו את הכח הזה? עיין בגמ' כ"ד פותרי חלומות היו בירושלים משמע שבכל ירושלים היו רק כ"ד, היתכן שבכל ירושלים רק הם נולדו באותו יום ושעה של המזל הזה. מאידך הרי התוס' כתב שזה מזל יום ושעה כנ"ל. (וראה משכיל לדוד (בראשית לו י) שמבאר את הסתירה הזו בפרש"י שמביא את המדרש שהכוונה לבלהה וגם את הגמ' שזה היה הפסולת בחלום)

טז. ומי שיש לו זה החן הנ"ל חלומותיו צודקים בודאי – צ"ע האם הכוונה שחלומותיו בלי פסולת או הכוונה שאע"פ שיש בהם פסולת אבל הוא יודע לספר אותם בלי הפסולת. כי ראה מדרש רבה/י' שחלומות יוסף היו בנבואה. ומאידך ראה שם רש"י (בראשית לו י) שאע"פ שהמדרש אומר שמה שראה את אמו הכוונה לבלהה שגדלתו כאמו, אעפ"כ חז"ל ברכות נה. למדו מכאן שאין חלום בלא פסולת וצ"ע.

יז. גם יש חלומות ברורים כמ"ש בחלום אדבר בו – צ"ע האם הכוונה לחלום שאין בו פסולת והרי אמר שאין חלום כזה עפ"י ברכות נה. עיין ערבי נחל פרשת וישב דרוש ב'י"ט שיש חלום ע"י מלאך מיכאל שאין בו פסולת אבל יכול להתקיים אחרי זמן רב ואפילו בזרעו, ויש חלום ע"י גבריאל שיש בו פסולת אבל מתקיים מהר.

²⁷ מדרש תנחומא מקץ – פרק ג – אמר פרעה חלום חלמתי כשבא לומר לו את החלום בקש לבדוק והיה מהפך לו את החלום אמר ליה והנה מן היאור עולות שבע פרות אמר ליה יוסף לא כך ראית אלא יפות מראה ובריאות בשר אמר ליה הנה שבע פרות דלות ורעות א"ל לא כך ראית אלא רעות מראה ודקות בשר א"ל הנה שבע שבליים מלאות וטובות א"ל לא כך ראית אלא בריאות וטובות א"ל והנה שבע שבליים צנומות דקות א"ל לא כך ראית אלא דקות שדופות קדים התחיל פרעה תמה בעצמו א"ל אחרי היית כשחלמתי שנאמר אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת.

עוד מובא בספרים (מדרש שמואל (די אוזיאל) על אבות א ג) שפרעה שינה ממה שחלם שעומד על היאור וליוסף אמר על שפת היאור. ובמרגניתא דרבי מאיר (מפרימשלין) (מקץ) שהוא עוד שינוי ששינה לו פרעה לבד מהמבואר בתנחומא והסמיכו זאת על הפסוק (תהלים פא ו) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע. ע"כ קיצור דבריו. דהיינו שדוד המלך רמו לזה בתהילים, שיוסף תיקן את פרעה "שפת" שאתה אומר שראית, לא שמעתי בחלום שלך. החדוש הזה נמצא בהרבה ספרים, והבינו שהמרגניתא דר"מ כתב זאת בשם מדרש, ואינו נכון, ובאמת אין מדרש כזה בשום מקום. גם לא בתורה שלימה.

²⁸ כמבואר בבראשית רבה פד יא (בראשית לו, י): וְיִסְפֹּר אֶל אָבִיו וְאֶל אָחִיו וְיַגִּיעַ בּוֹ אָבִיו, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כִּף תְּהִיֹו גּוֹעֲרִים בְּנִבְיָאֵיכֶם, שְׁנַאָמַר (ירמיה כט, כז): וְעַתָּה לְמָה לֹא גְעַרְתָּ בְּיַרְמְיָהוּ הָעֵנָתִי.

יפה תאר – כך תהיו גוערים בנביאכם. דק"ל למה ספר הכתוב כי גער בו אביו. ואף כי יעקב האמין בחלומו ושמר את הדבר. לכן מתרץ דבא לרמוז כי מעשה אבות סימן לבנים והמה יגערו ג"כ בנביאים:

²⁹ ערבי נחל וישב דרוש ב' – כיון שבאמת קיימא לן דאין חלום בלא דברים בטלים כמו שלמדו חז"ל (ברכות נה). מפסוק (ירמיהו כג, כח) מה לתבן את הבר, א"כ למה נצטרך לפתור שהדברים מגיעין לבלהה. ותו דאדרבא תיקשי טובא, כיון שהדברים מגיעין לבלהה א"כ לא היו שום דברים בטלים תוך אותו החלום והרי זה סותר מה דקיימא לן אין חלום כו' שהיא הלכה ברורה. תו יש לדקדק, דהוה ליה לרש"י לפרש לפי דברי רבותינו שהשבטים לא ידעו דאין חלום בלא דברים בטלים דאילו ידעו א"כ לא הוציא מלבם כלל. והנראה לתרץ כל זה בדרך קרוב ושאינן שום מחלוקת בין ב' הפירושים שברש"י ז"ל, והכל אחד. בהקדם מ"ש הגאון כנסת יחזקאל בס' מים יחזקאל בפרשת מקץ על פסוק ועל השנות החלום אל פרעה פעמים כי נכון הדבר מעם אלהים וממהר האלהים לעשותו עם מה שיש בזה הקדוש כי יש ב' מיני חלומות א' ע"י מיכאל וא' ע"י גבריאל והם חלומות המתקיימים (כמשארו"ל ברכות נ"ה): כאן ע"י מלאך כו', ויש בכל אחד מעלה וחסרון. הא' יש בו מעלה שכל דבריו מתקיימים אין בו שום דבר בטל, רק שלפעמים יגיד על זמן רחוק לא בקרוב יבא ולפעמים יגיד על העתיד להיות לזרעו אחריו עיין במדרש סדר הזה. והשני הוא להיפוך, יש בו דברים בטלים הבלתי מתקיימים אולי על חלום זה ארז"ל (שם) אין חלום בלא דברים בטלים אבל בא יבא בקרוב דבר המתקיים ממנו. נמצא כאשר רוצה הש"י להראות חלום לאדם אשר ידע שיבוא בקרוב ושיתקיים כולו אז שולח אליו החלום ההוא פעמים פעם אחת ע"י מיכאל ופעם ע"י גבריאל ואז יש לו ב' המעלות גם יחד. ולסבה זו חלומו של פרעה שנתקיים כולו כאשר פתר יוסף כל דיבור ודיבור מהחלום ההוא ולא היה בו שום דבר בטל, וגם היה מעותד לבוא תיכף לכן חלם לו החלום ההוא ב' פעמים בסגנון א' ממש דהיינו הפרות והשבטים, ולז"א יוסף ועל השנות כו' הוא לסבה כי נכון כו' (מלשון אמת נכון הדבר) שכולו אמת וגם וממהר האלהים לעשותו שיש לו ב' המעלות גם יחד לכן הוכרח לחלום פעמיים וכאמור עכ"ד וש"י.

יח. גם יש חלומות ברורים כמ"ש בחלום אדבר בו – צ"ע האם חלום ברור גם בו נאמר שהולך אחר הפה? ראה תנחומא בראשית יג/טו¹⁰ תלמידו של ר"ע חלם בפירוש שאמרו לו באדר אתה מת וכו' אעפ"כ פתר לו ר"ע בהידורה של תורה אתה מת. וצ"ע אם היתה החולם מי שיש לו חן גם היה יכול לפתור לטובה.

יט. וגם יש חלומות ברורים כמו שכתוב (במדבר יב-ו): "בחלום אדבר בו". – צ"ע עיין גיטין נב/ו¹¹ מעשה באפוטרופוס שמכר קרקעת יתומים ור"מ לא הניח לו, וחלם ר"מ חלום שפירושו היה ברור לו שהוא טועה וצריך להניח לו למכור, כי משמים רוצים שיאבד את נכסי היתומים. ואעפ"כ ר"מ אמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין ולא הניח לו למכור. וצ"ע מתי מתחייבים לחלום ומתי לא? וראיתי בשם התשב"ץ/י¹² שכיון שיש חלומות נכונים ויש שהם דברים בטלים הרי הם ספק אצלנו ע"כ לענין ממון לא מתחייבים אליהם אבל לענין ספק איסור כן חוששין. וצ"ע מסנהדרין ל.ו¹³ שבחלום אמרו לו שבמקום פלוני יש מעות והן של מעשר ופסקו לו שחלומות לא מעלין ולא מורידין והמעות הן חולין. ועיין תשב"ץ הנ"ל שכיון שהוא ספק לכן במעשר ספקו לקולא כי מעות הן בחזקת לא מעושר. עוד עיי"ש חדושי הר"ן שנחלק עם הרשב"א לגבי מי שנדר בחלום אם צריך התרה.

כ. צ"ע האם כגון יוסף שהיה לו החן ועי"ז היו חלומותיו צודקים האם היינו סומכים על חלומותיו גם נגד ההלכה? וראיתי באילת השחר/ו¹⁴ שהסתפק לגבי בת קול ומסיק שמסתמא רק נביא יכול בהוראת שעה לבטל הלכה. ולמעשה נשאר בצ"ע.

כא. ויוסף היה לו החן לפתור חלומות – צ"ע הרי הפתרון הולך אחר הפה כמבואר בגמרא. וראה מכתב מאלהו (ח"ד עמ' 167)¹⁵ שמקשה כיון שהולך אחר הפה מדוע לא התקיים פתרונו של החרטומים אלא רק של יוסף, ותיירך כי צריך שיתקבל בלבו של החולם ורק דברי יוסף התקבלו בלבו. (הטעם ביאר שפתי חכמים בשם העקדה כי פרעה ידע שחלומות מלכים אינן בדברים פרטיים אלא כוללים כל מלכותו). ועיין זוהר וישב קפג. טעם שהפתרון הולך אחר הפה

¹⁰ תנחומא בראשית אות יג – מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא, שנאמר לו בחלום, באדר אתה מת וניסן אינך רואה, ומה שזרעת לא תקצר. והיה מצר על החלום הרבה, וספר חלומו לפני רבי עקיבא. אמר לו: באדר אתה מת, בהדורה של תורה אתה מת. וניסן אינך רואה, שוב אין בא לידי ניסיון. ומה שזרעת אין אתה קוצר, בניך אין אתה קוצר.

¹¹ גיטין דף נב. והוא אפוטרופוס דהוה בשבבותיה דרבי מאיר דהוה קא מזבין ארעתא וזבין עבדי ולא שבקיה רבי מאיר אחוה ליה בחלמיה אני להרוס ואתה לבנות אפילו הכי לא אשגח אמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין.

¹² מתיבתא גטין נב. הערה כו. בהרבה מקומות מצאנו בדברי חז"ל שחששו לדברים שנאמרו בחלום, וגם אמרו בגמרא (שנת יח.) שעל חלום רע טוב להתענות אפילו בשבת. וכתב התשב"ץ (שו"ת ח"ב סי' קכח). שדברי חלומות הם כספק אצלנו, לפי שיש חלומות שהם אמיתיים ויש שהם דברים בטלים, ולכן לענין ממון ודאי שאין משתנה הדין על ידי החלום, ועל זה נאמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, אבל לענין ספק איסור או לענין בקשת רחמי שמים ודאי שיש לחשוש מספק.

¹³ סנהדרין דף ל. הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן במקום פלוני הן של מעשר שני הן זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. ופרש"י – לא מעלין בו – ויכול להוציאם במקומן.

תורת חיים – דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. אע"ג שכיון בעל החלום מנין המעות והמקום מכל מקום כיון דאין חלום בלא דברים בטלים שמא מה שאמר לו של פלוני הן של מעשר הן דברים בטלים הן וטעמא דאין חלום בלא דברים בטלים נראה לפי שכח הדמיון פועל באדם וכשרואה בחלומו דבר אמת הדמיון פועל ומוסיף דברים שקרים:

יפה עינים – לא מעלין בו וטעם הדבר נ' עפ"מ"ש ב"ר פס"ח איכ"ר פ"א דאין לתפוס דבר חלום כפשוטו כ"א לפתרון לרמוז על דבר אחר. ע"כ אין להוציא ממון דאם לפתרון יש דרכים הרבה וכפשוטו אין לתפוס:

מרגליות הים שם אות וחו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין: בתו"ח כ' אע"ג שכיון בעל החלום מנין המעות והמקום, מ"מ כיון שאין חלום בלא דברים בטלים שמא מה שאמר לו של פלוני הן של מעשר הן דברים בטלים הן, וע' בשאלות מקץ כ"ט הרי שהיה מצטער על מעות מעשר שני שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואומר לו וכו' ובהעמ"ש שם אות טז דכ"ה בתוספתא וירושלמי ואשמעינן רבותא דאע"ג שיודע שיש לאביו מע"ש וניכרים דברי אמת ובעל החלום אך מראה מקום לו אעפ"כ לא מעלין וכו', וע' שו"ת יד אליהו סי' ל"ב, זקן אהרן סי' כ"א, שיבת ציון סי' נ"ב, שדי חמד כללים מערכת ד כלל מה ומש"כ בפתחה לשו"ת מן השמים מהדורה תליתאה ותשי"ז:

¹⁴ אילת השחר (הגרי"ל שטינמן) על גיטין דף נב. דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. משמע אם ה' גילוי אמת מן השמים ה' מניח להאפוטרופוס למכור שדה ולקנות עבדים. וצ"ע דהא מ"מ אסור להפסיד ליתומים אפילו אם מן השמים רוצים להפסיד כל שלא אמרו לו ציווי מיוחד הוראת שעה להפסיד ודאי אסור להפסיד ממון היתומים, ולא משמע שבזה שאמרו בחלום אנו להרוס יהי' בזה ציווי שיניח לאפוטרופוס להרוס, ואפי' אם ה' בזה ציווי, יש לעיין דלפי"ז אם ע"י בת קול יהי' ציווי יהא צריך לתת לאפוטרופוס להפסיד ממון היתומים, ולכאורה הדין לעבור על דברי תורה בהוראת שעה נאמרה רק ע"י נביא בנבואה ממש ולא בגילוי אחר, וצ"ע:

¹⁵ מכתב מאלהו ח"ד עמ' 167 – ובזה הוא כאילו פוסק דינו על עצמו. וכך נגזר עליו שיהיה דינו תלוי ועומד 2 לאיזה צד יחליט בפנימיות לבו ויקבע בדיבורו. וכן ענין פתרון החלום על ידי אחר. הפותר מחליט לצד אחד, ואם החולם מקבל פתרון זה בלבו, הרי שבדיבור זה נקבע בו הצד ההוא (כמו בעל דין המטעים את דבריו לדיין תחילה, שדבריו נתקבלו אצל הדיין ונקבעו בלבו); ועל ידי זה הוא פוסק את דינו בלבו על עצמו, כנ"ל. (וראיה שרק הפתרון המקובל על דעת החולם מתקיים, שהרי פתרונות החרטומים שלא נכנסו ללבו של פרעה לא נתקיימו). ועוד בגמרא (נה): "כ"ד פותרי חלומות היו בירושלים... והלכתי אצל כולם ומה שפטר לי זה לא פתר לי זה וכולם נתקיימו בי". והיינו שחלום אחד יכול לכלול כמה וכמה צדדים וכל מה שנקבע והוחלט בלב כאמת הוא מה שנגזר. ועוד שם: "... הולכין אחר הפה, והוא דמפטר מעין חלמיה"; והיינו כנ"ל, שאם אין הפתרון מעין חלומו לא יסמוך עליו בקרב לבו. ועיין תוספות שם (ד"ה פותרי חלומות) שכתבו שאין הדבר תלוי בחכמה אלא מזל דשעת לידה גורם; והיינו שמה שאדם יכול להביץ מן החלום דבר שיתקבל על דעת החולם ויכנס ללבו כאמת הוא מתנת שמים. ובזה מובנים דברי זוהר המובאים לעיל, כי כיון שהדבר מעורב באמת ושקר ויש בו כמה צדדים ואין לו הכרע לכאן או לכאן, הדיבור מכריעו והלב מחליטו, וזהו שאמרו שהדיבור שולט על הכל.

כי המלכות דאצילות היא מעל מלאך גבריאל שממנו החלום והוא ביצירה. עוד ראה זוהר מקץ קצד.¹²¹ ביאור הרמ"ק שם/122 שהכל הולך אחר הפה זה בחלום כמו של שר המשקים שמודיעין לכל אדם לפי מדרגתו, אבל למלך כמו פרעה מודיעין גם למעלה ממדרגתו לצורך העם וחלום כזה אינו הולך אחר הפה. ועל זה כתב המתוק מדבש זוהר וישב פגג. מבואר שיש בני אדם שיש כח בנשמתם לפתור חלומות. ועיין בזה ערבי נחל פרשת מקץ/127 שעושה פשרה ומחדש שע"י החלום יורדת הגזרה לארץ כדי שיוכל האדם להמתיק אותה ע"י פתרון טוב לאיזה זמן, ובמשך הזמן הנוסף עד שתתקיים אולי תהיה לו זכות להמתיק אותה יותר.

כב. וְיוֹסֵף הָיָה לוֹ זֶה הַחֵן וְכוּ' עַל יְדֵי זֶה הָיָה חֵלוֹמוֹתָיו צוֹדְקִים. – צ"ע בברכות נה/123 לאדם טוב לא מראים חלום טוב אלא רע כדי שיעשה תשובה ולאדם רע לא מראים חלום רע אלא טוב כדי שיקבל שכרו בעוה"ז. וזהו דתניא שדוד המלך מעולם לא ראה חלום טוב, ואחיתופל לא ראה חלום רע. וצ"ע מחלומות יוסף שהיו טובים וראית/124 מבארים הטעם כי שם רק ע"י שהראו לו את החלום אפשר שיתקיים, שע"י שנאו אותו מכרו אותו וכו'. וצ"ע האם לדוד המלך לא היה החן הזה שע"י חלומותיו תמיד צודקים

כג. בגמרא ברכות נז: מבואר שכל חלום הוא אחד משישים מנבואה. ובמדרש עה"פ ויגער בו אביו א"ל הקב"ה ליעקב כך תהיו גוערים בנביאכם. צ"ע האם הכוונה לחלומות יוסף שהיו יותר מאחד משישים או שאחד משישים גם נקרא עכ"פ מדרגת נבואה.

כד. וְזוהר מקץ דף קצד. – וְיִשְׁלַח וְיִקְרָא אֶת כָּל חֲרֻטוֹמֵי מִצְרַיִם, אֲלֵינִי חֲרָשֵׁינִי אֲלוֹ הֵם הַמְכַשְׁפִּים, וְאֵת כָּל חֲכָמֵיהֶם, אֲלֵינִי חֲכִימֵינִי בְּטִיבֵירָא אֲלוֹ הֵם חֲכָמִים חֲחוּזִים בְּכוּכָבִים וּמוֹלוֹת, וְכִלְהוּ הוּוּ מִסְתַּפְּלֵן לְמַנְדַּע וְלֹא יִכְלוּ לְאֲדַבְקָא וְכוּלָּם הִיוּ מִסְתַּכְלִים וּמִתְכַּוְּנִים לְדַעַת פְּתוּרֵן הַחֲלוֹם וְלֹא הִיוּ יְכוּלִים לְהַשִּׁיגוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אִף עַל גַּב דְּאִתְמַר דְּלֹא אֲחֻזִּין לֵיהּ לְבַר נֶשׂ אֲלֵא בְּהוּא דְרָגָא דִּילֵיהּ אַעפ"י שְׁלֵמְדוּנֵי שְׁלֵא מְרָאִים לְאֲדָם אֲלֵא לְפִי הַמְדוּגָה הַרְאִיָּה לוֹ, אֲבָל שְׁאֵנִי לְמַלְכִים דְּאֲחֻזִּין לֹון מְלִין עֲלָאִין וּמְשַׁנְיִין מְבַנִּין נֶשׂא אֲחֻזִּין אֲבָל לְמַלְכִים אֵינִי כֵן שְׁמָרָאִים לְהֵם דְּבָרִים עֲלִיוֹנִים וּמְשׁוּנִים מְבַנִּין אֲדָם אֲחֻזִּים, כְּמָה דְּמַלְכָא דְרָגִיָּה עֲלָאָה עַל כָּל שְׂאָר אֲחֻזִּין כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ מְדַרְגָתוֹ לְמַעֲלָה עַל כָּל שְׂאָר אֲחֻזִּים, כְּמָה דְּאִתְ אָמַר אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים לֵיהּ בְּדָרָגָא עֲלָאָה עַל כָּל שְׂאָר אֲחֻזִּין כְּמוֹ כֵן מְרָאִים לְהֵם בְּחֲלוֹם בְּמַדְרָגָה עֲלִיוֹנָה עַל כָּל שְׂאָר בְּנֵי אָדָם אֲחֻזִּים, כְּמָה דְּאִתְ אָמַר אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עוֹשֶׂה הָרָאָה אֵת פְּרַעְרָה ר'ל שְׁשׁוּרֵי שֶׁל מַעֲלָה שׁוֹפַע בּוֹ הַשְּׂגָה לְדַעַת מָה שְׁהוּא טוֹב לְצוּרֵךְ הַנְּהַגַת הָעַם וְהַמְדִינָה, וְכֵל שְׂכָן אִם יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים תַּחַת יָדוֹ אִם נִשְׁפַּע נִצְרוּץ שְׂכִינָה בְּהַשֵּׁר שֶׁל מַעֲלָה וְיִגְלָה לְמֶלֶךְ יוֹתֵר מִהַשְּׂגָתוֹ, אֲבָל לְשְׂאָר בְּנֵי נֶשׂא לֹא גְלִי לֹון קְדָשָׁא בְּרִיף הוּא מָה דְּאִיְהוּ עֲבָד אֲבָל לְשְׂאָר בְּנֵי אָדָם אֵין הַקְּב"ה מְגַלָּה מָה שְׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָם, בְּרַ לְנַבִּיאֵי אִו לְחֲסִידֵי אִו לְחֲכִימֵי דְרָא וְהָא אֲוִקְמוּהָ מַלְבָּד לְנַבִּיאִים אִו לְחֲסִידִים אִו לְחֲכָמֵי הַדּוֹר כְּמוֹ שְׂכַבֵּר פִּירְשֵׁנוּ.

תא חזי, כתיב אותי השיב על כני ואותו תלה, מכאן דחלמא אזיל בתר פישרא מכאן משמע שהחלום הולך אחר הפתרון, דכתיב השיב על כני, מאן מי השיבו על כנו, אלא דא יוסף על ידי שכן פתר לו שישבו על כנו, ומה שכתוב ואותו תלה פירושו ביהוה פישרא דקא פשר ליה יוסף באותו הפתרון שפתר לו שבעוד שלשה ימים ישא פרעה את ראשו מעליך ותלה אותך על עץ, בזה תלה אותו, וכתיב ויהי כאשר פתר לנו כן היה הרי שהכל הולך אחר הפתרון, וכבר מבואר בפ' וישב שצריך כח מיוחד בנשמת האדם שיהיה מסוגל לפתור חלומות. (מ"מ ו"פ ומפ"ס)

121. זה לשון הרמ"ק אור יקר מקץ שער ט' סימן א – השיב על בני לצורכי לבד. או אפשר שמטעם שכל אדם אין מגידין לו אלא מדרגיה, חלומו תלוי אחר הפה, והיא מדרגה למטה שאפשר להפכה, אמנם המלך מגלין לו עניינים מלמעלה, ואינם תלויים אחר הפתרון שהוא גילוי העניינים העתידיים הנוגעים לכלל העולם.

122. ערבי נחל פרשת מקץ – ואמנם בענין כל החלומות הולכים אחר הפה קשה מאד שזה מוסתר ע"פ השכל וע"פ הכתובים, אם על פי השכל כי הלא חלום הוא אחד מששים בנבואה מודיע החלום ההוא לאדם את אשר נגזר עליו בשמים, וא"כ אין יתכן בשגזר עליו רע מאת ה' יתהפך לטוב ע"י הפותר ואיה א"כ גזירת ה' הלא דבר אלהינו יקום. ואם מהכתובים כי הלא ראינו כל מה שפתרו לפרעה לא הוטב לו כי הבין שהחלום לא הגיד זאת א"כ ראינו כי אין החלום משתנה ע"י דברי הפותר. ומה שאחשוב בזה, כי ידוע שעוף השמים יוליך את הקול כו' כי מוליך קול הגזירה לזה העולם הן לטוב כו', וכל זמן שעדיין הדיבורים עומדים בשמים אין נעשה פתגם הגזירה בארץ, ובימים הקודמים נעשה זאת על ידי הנביאים שהם המשיכו הדיבורים ההם מלמעלה. והנה החלום הוא נבואה קטנה, ועל ידו ירדה הגזירה ההיא לארץ, ולכן ע"פ הרוב קרוב לבוא פתרון החלום, כיון שכבר ניתן ארצה הגזירה ההיא, ומודיע הש"י את האדם, כדי שיתקן מעשיו ויהיה לו איזה זכות להנצל. אכן, מאחר שקרוב הגזירה לבוא אין פנאי לתקן, לזאת עשה ה' בארץ שע"י פתרון הטוב יבוא לו טוב לעת עתה, ואע"פ שדבר אלהינו יקום וסוף שיבא על האדם הפתרון האמתי של החלום, מ"מ בהמשך הזמן יהיה לו פנאי לבקש זכות לינצל. והנה חלומות שר המשקים ואופים כמעט עינם א' ושניהם הגידו רע להם בקרוב בעוד שלשת ימים, אך שלהיות רצה יוסף באהבה עם שר המשקים שכל אחד מהם לא יהיה כל מגמותיו לעולם רק לטובת חבירו (כמבואר שם לפני כן הטעם), לכן פתר החלום לטוב, ואע"פ שעתיד הוא עכ"פ לבוא אליו, כי בהמשך יזדמן לו עוד החטא ההוא, ואז יבוא הרע אליו, מ"מ ע"י זכות זה עצמו של התחברותם שיהיה ביניהם ינצל גם הוא בהמשך הזמן וכאמור.

123. ברכות דף נה: – אָמַר רַב הוּנָא: לְאָדָם טוֹב אֵין מְרָאִין לוֹ חֵלוֹם טוֹב, וְלְאָדָם רַע אֵין מְרָאִין לוֹ חֵלוֹם רַע: תְּנִיָא נְמִי הֲכִי: כָּל שְׁנוֹתָיו שָׁל דָּוֵד לֹא רָאָה חֵלוֹם טוֹב, וְכָל שְׁנוֹתָיו שָׁל אֲחִיתוּפֵל לֹא רָאָה חֵלוֹם רַע. וְהֲכָתִיב: "לֹא תִאָּנֵה אֲלֵיךָ רַעָה". וְאָמַר רַב חֲסִדָא אָמַר רַב יְרֵמְיָה בְּרַ אֲבָא: שְׁלֵא יְבַהֲלוּךָ לֹא חֵלוֹמוֹת רַעִים וְלֹא הַרְהוּרִים רַעִים. "וְנִגַּע לֹא יִקְרַב בְּאֵלֶיךָ" – שְׁלֵא תִמְצָא אֲשֶׁתְּךָ סָפֵק נִגְדָה בְּשַׁעֲרָה שְׂאֵתָה בֵּא מִן הַדְּרָף. אֲלֵא אִיְהוּ לֹא חֲזִי לֵיהּ, אֲחֻזִּין חוּז לֵיהּ. וְכִי לֹא חוּז אִיְהוּ, מְעֻלְיוֹתָא הוּא; וְהָאֵמַר רַבִּי יְעִירָא: כָּל הֶלֶן שְׂבַעָה יָמִים בְּלֹא חֵלוֹם – נִקְרָא "רַע". שְׁנַאֲמַר: "וְשִׁבַּע לֵינִי בַל יִפְקֵד רַע". אֵל תִּקְרִי "שְׂבַע" אֲלֵא "שְׂבַע". – אֲלֵא, הֲכִי קְאָמַר: דְּחֹזָא וְלֹא יָדַע מֵאֵי חֹזָא.

פרש"י – לאדם טוב מראין לו חלום רע – כדי שידאג ולא יחטא ושיכפר לו עצבונו: לאדם רע מראין לו חלום טוב – כדי לשמחו שיאכל עולמו:

124. ציון לנפש חיה – (לבעל נודע ביהודה) לאדם טוב אין מראין לו חלום טוב עיין מהרש"א בח"א שהקשה מחלומותיו של יוסף הצדיק ונדחק בזה ולענ"ד נראה דחלום שיוכל להתקיים אף אם לא יראוהו לו בחלום אין מראין לו כי ע"י החלום יוכל לבוא לידי גרעון כי חלומותיו מפכחא ל"י אבל חלום שעקר קיומו יבוא על ידי מה שחלם ודאי מראין לו וחלומותיו של יוסף אלמלא החלום לא נתקנאו בו אחיו ולא מכרוהו למצרים ולא בא הדבר לידי קיום וחלום כזה ודאי מראין לו ומה שהקשה מהרש"א ממה דאמרין בשמואל כי חזא חלמא וכו' אולי על אחרים הראו לו והיו אוהביו ולכן על חלמא בישא אמר החלומות שוא ידבר ועל חלמא טבא אמר בלשון בתמי':

כד. לפי הזוהר שבשעת שינה הנשמה עולה ושומעת כרוזים של גזרות צ"ע מה התועלת בזה הרי אחרי גזר דין כבר כמעט א"א לבטלו כמבואר בתורה ה'. נראה צ"ל שבאמת הכרוזים הם גזרה שרוצים לגזור ולא שכבר נגזרה, שמוזה הטעם לא יעשה ה' דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים (עמוס ג' ז') ועי"ש מלבי"ם/כ"ו שמגלה להם כדי שיזהירו את העם ולא תצא הגזרה לפועל.

כה. לפי הזוהר וישב קפג. שהחלום הולך אחר הפה כיון שהחלום ע"י גבריאל ביצירה והדבור מלכות דאצילות איך מתיישב זה עם המבואר בזוהר ודברי רבנו כאן שהחלומות הם גילוי דברים עתידיים ואם הפתרון אחר הפה איזה עתיד הם מגלים.

כו. צ"ע האם אותם צדיקים שעשו שאלת חלום היה להם את החן שעליו מדבר רבנו כאן שעל ידו ידעו לפתור את חלומם נכון. או שיש דרך לשאול ולקבל תשובה ברורה? וראה הקדמת רבי ראובן מרגליות לשו"ת מן השמים/כ"ו אות ד' שכתב שהיה להם סגולות מיוחדים כיצד לשאול ולקבל תשובה ברורה בחלום. ועי"ש שהביא מהרבה ספרים סגולות רבות לכל אחד סגולה מיוחדת. עוד ראה שם אות ה' מה שכתב על רבי יעקב המחבר של שו"ת מן השמים כיצד לזכר שיתקבלו תשובותיו כי היה צדיק ומקובל גדול מאד. עי"ש.

כז. למעשה צ"ע מה המסר בתורה זו? האם להתפלל ולהשתדל לזכות לחן הזה. או רק לדעת שאע"פ שעפ"ר החלומות לא מעלין ולא מורידין כנ"ל בספר הברית, וכמו שאמר פעם מוהרנ"ת/כ"ט לתלמיד שרצה לספר לו חלומותיו ספר לי מה עובר עליך בהקיץ ולא מה שעובר עליך בחלום. אעפ"כ צריך לדעת שיש חלומות ברורים וכ"ש מי שיש לו את החן הזה.

הקדמה

בעניין חלומות נאמרו בחז"ל דברים סותרים דמחד גיסא כתיב בחלום אדבר בו. ומאידך אמרו חז"ל חלומות לא מעלין ולא מורידין, דהיינו שלא צריך להתייחס אליהם כלל. מאידך אמרו שמי שחלם חלום רע ילך אצל ג' אוהביו שיעשו לו הטבת חלום. וכן מי שחלם שנידוהו אותו צריך התרה.

וכן בעניין הפתרון מחדש גיסא אמרו הכל הולך אחר הם, ומאידך אמרו שיוסף ידע לפתור חלומות ואמרו שהיו בירושלים כ"ד פותרי חלומות.

עוד אמרו שאין אדם חולם אלא מהרהורי לבו, ומאידך אמרו שחלום הוא אחד משישים בנבואה.

וגם בזה בעצמו מי יכול לפתור חלום נחלקו שהתוס' אמרו שמזל יום ושעה קובע והגר"א אמר שהיא חכמה.

עוד אמרו כשם שא"א לבר בלא תבן כך א"א לחלום בלא דברים בטלים. ואעפ"כ רבנו אומר שיש חלומות ברורים ומפורסם שהיו הרבה צדיקים שהיו עושים שאלת חלום והיו מקבלים תשובה ברורה ואפילו פוסקים הלכה על פיה. אע"פ שאמרו חז"ל לא בשמים היא.

ונראה שיש חלומות רבים שהם מהרהורי האדם ביום שלא עליהם מדבר רבנו כאן. ויש חלומות ע"י ש-ד, שהם דברי כזב, וכנ"ל מספר הברית שרובא דרובא של חלומות הם הבל וריק ושקר וכזב ויש בני עליה מועטים שזוכים חלומות ע"י מלאך גבריאל ולפעמים מיכאל/ל' שהם דברי אמת, אלא שע"י מלאך גבריאל מעורב בחלום גם דברי הכזב של שדים וגם דברי הבל של דמיונות החולם.

והחלומות שע"י מלאך עפ"ר הם עתידות כמבואר בזוהר וישב קפג. מבאר שבשעת השינה עולה הנשמה למעלה, ולפי זכות מעשיה באותו היום עולה למקומות גבוהים יותר, ושומעת כרוזים של גזרות שנגזרו עליה (ועל אחרים) כדי שתודיע לגוף ויוכל האדם לשוב בתשובה. ומבואר שם שאם היא שומעת אותן מהמלאך

^{כ"ז} מלבי"ם – (ז) כי – ר"ל ובל תאמרו שלכן לא שבו מפני שכבר נגזרה גזרה וחשבו שלא יועיל בתשובתם, ע"ז משיב שהגם שה' דובר דבר וגזר גזרה לא יעשה ה' דבר – הרעה להוציא תיכף אל המעשה כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים – ושולחם להזהיר את העם שישובו ממעשיהם ויבטלו הגזרה כדי שלא יבא לידי מעשה.

^{כ"ח} מהקדמת רבי ראובן מרגליות לספר שו"ת מן השמים אות ד' – ... ובספרי קדמונינו מוצאים אנחנו כמה הנהגות איך להמציא תשובה חלמית, כמו שהובא בתשובת רב האי גאון ב) על שאלה דשאלה מניה מר רב יוסף בר מר ברכיה ורבנא ותלמידיה דבי מדרשא, דאמר רב יעקב, ראש כלה בר מר נסים על אודות השם, וכי יש כמה שמות, ויש מי שיעשה בהם מעשים גדולים שלא יתכן לאדם לעשותם אלא בדרך אות ומופת בו, וכן בשאלות החלום היו כמה זקנים וחסידים אצלינו יודעים אותם ומתענים כמה ימים, לא אוכלים בשר ולא שותים יין במקום טהרה ג) ומתפללים וקוראים פסוקים ידועים ואותיות במספר, ולנים ורואים חלומות נפלאים כמו נבואה, ויש מהם מי שהיו בימינו וידענו אותם, היה לכל אחד צורה ידיעה לזה זקן ולזה בחור ותראה לו ויגיד לו ויקרא לו פסוקים שיש בהם אותו ענין שישאל עליו כו' ראה שם. ורבינו אברהם אבן עזרא בפירושו לתורה שמות י"ד י"ט פס' ויסע מלאך האלהים וגו' הביא מספר ריזאל הרוצה לעשות שאלת חלום יקרא בתחילת הלילה פסוק ויהי בשלשים שנה ויחזקאל א' כי הוא ע"ב אותיות. ד). וכן כותב הרבינו בחיי בבאורו לתורה בפרשת נצבים סוף פס' הנסתרות לה' אלהינו: יש לך להשכיל כי מהפסוק הזה יוצא שם מומחה לשאלת חלום בצירוף אותיות והם ג' שמות כל שם ושם של שלש אותיות וכולן הם תשעה כו'. ע"כ. ועי"ש שהביא עוד הרבה סגולות לזה מספרים רבים.

^{כ"ט} שיח שרפי קודש – חלק ג' אות קמה – מוהר"ן לא היה שם לבו לאלו האנשים שהיו מספרים לו חלומותיהם השונות, והיה אומר להם בדרך צחות: "ספר נא לי מהעובר עליך בהקיץ ולא מהעובר ומתרגש עליך בחלום".

^{ל'} הערבי נחל (יובא לקמן) מבאר שיש חלומות ממלאך גבריאל שהם גילוי גזרות קרובות אבל בהם מעורב שקר השדים, ויש חלומות בלא פסולת ממלאך מיכאל אבל אפשר שהיו לזמן רב או אפילו בזרעו. ועל כן כשחולם פעמים חלום דומה הוא משניהם ע"כ הוא אמת בלא פסולת וגם יתקיים בקרוב כחלום פרעה.

גבריאל, הן דברי אמת ואם משדים הם דברי שקר, ובדרך כלל הם מעורבים אמת ושקר/לא^א וכמבואר בגמ' כשם שאין בר בלא תבן כך אין חלום בלי פסולת. (ההיקש הזה נראה שמלמד שדברי השדים בחי' של שומר על הפרי, וצ"ע. ואולי יש קטרוג על כך שמגלים לאדם גזרות של מעלה וע"י שיש רשות לשדים לערב בהם כזב מתבטל הקטרוג) אעפ"כ לפעמים ברצות ה' לגלות אוזן אדם אפילו רשע אפשר שיחלום חלום אמת/לב^ב והוא אחד משישים מנבואה אבל כיון שהוא יורד מענין לענין מתערב בו מעט פסולת.

אלא שלפי המבואר שם בזהר וישב פג: נראה שאם החן הוא נבואה, הרי נביא שומע הכרוזים גם לא בחלום. וגם אם הוא חכם במדרגה שעדיף מנביא, הרי גם הוא שומע את הכרוזים. ומה צורך לו בחלום? ונראה שבאמת עי"ז יודע בעל החן להשלים את סיפור החלום גם כשחסר לו הפרטים, אלא שבאמת יש עוד הרבה סוגי חלומות שאינן הודעות הכרוזים ואותו בעל החן מבין ע"י החן ולא ע"י שמיעת הכרוזים. ועיין בזה סוף תורה יט/לב^ג שהחלום הוא לפי הניצוצות אותיות שהעלה באכילתו והם מצטרפים לחלום, ויוסף שזכה להשלים לשון הקודש ע"י תרגום, לכן גם ידע לפתור חלום דהיינו לצרף נכון את אותיות החלום.

עוד מבואר בגמרא ובזהר שכל החלומות הולכים אחר הפה/לד^ד ומה הטעם אומר הזהר וישב קפג. לילך לג' אוהביו שייטיבו לו את החלום וכן איתא בברכות נה. לב^ה. וביארו בזהר שם/לז^ה שני טעמים רבי חייה אמר כי

לא^א עיין בזה בספר הברית יז יג – אמנם לאיש צדיק ובר לבב נפשו השכליית עולה אל השכל הפועל לדעת הפילוסופים, ולדעת המקובלים היא עם הנפשות הקדושות היותר חשובים ממנה שבו עולים אל פני האדון ה' בגבהי מרומים בהר ה' במקום קדוש בשמים ממעל ושם רואה דברים אמתיים, והנפש מראה כל זה לגוף מרחוק על ידי כח המדמה בדברי משל ומליצה הדומה לענין, כי אי אפשר להסביר לגוף אותן הדברים כי אם על ידי המדמה, כי המדמה הוא דבר נצרך גם ביד הנביאים גם בחלומות, אך בחזרתה למטה והיה כאשר תרד מתקברים אצלה רוחין מסאבין ומגידים לה עוד דברים אחרים ומודיעים לה הבלים רבים כדי לבלבל בהם את האמת עד כי נשאר האמת בערך השקר כערך הבר בתבן, כמו שאמרו בזהר (פרשת חיי שרה הנזכר) ז"ל וכד נחמא כל אינון חבלין טריקין בעאן להתקרבא בהוא מלה ואינון מודיעין לה מלין אחרנין והיה מלה דנטלא זו אינון קדישין בין אינון אחרנין איהי כעבורא גו תיבנא עב"ל, ובלילה ההוא כשזכה שעלתה נפשו בעולם העליון לומד שם לפעמים איזה חידושי תורה וזוכר אותו למחר, ולפעמים אם נתדבק בו בירידתו מאינון חבלין טריקין ישכח אותו:

לב^ב עיין בזה בספר הברית יז יג – אולם ברצות ה' לפעמים להודיע דבר לבן אדם או יגלה אזנו בחלום בחזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים כחלום פרעה וכדומה, ועל זה נאמר אשר האלהים עושה הגיד לפרעה (בראשית מ"א), וחלום זה הוא על ידי מלאך הקדוש, כמו שאמרו בזהר (פרשת וישב דף קפ"ג) וז"ל מלאכא אודע לנשמתא ונשמתא לבר נש והוא חלמא איהו מלעילא עב"ל, וחלום כזה עליו אמרו חז"ל (בפרק הרואה) שהוא אחד משישים מנבואה כי הוא אמת ויציב חלמא ומהימן, אמנם על שהורק מכלי אל כלי ועל השנות החלום פעמים תחלה ממקום הכבוד לנשמה על ידי המלאך ואחר כך מן הנשמה לגוף על ידי המדמה לכן אף גם זאת אי אפשר שלא יהיה בו שום דבר בטל במקצת ממשמוש יד המדמה, וכאמרם ז"ל (באותו פרק) אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי כשם שאי אפשר לבר בלי תבן כך אי אפשר לחלום בלי דבר בטל:

לב^ג תורה יט בסוף – ומי שיש לו שלמות לשון הקדש, יודע לפשר חלמין שבתרדמה כמו יוסף, כמבאר שם. כי החלומות הם כפי המאכלים שאוכל, כמובא, כי בכל דבר יש אותיות כפ"ל, וכששוכב וישן, עולים האדים מהמאכלים שאכל ועולים להמה, ונצטרפין האותיות שיש בהם, ומזה נעשה החלום. נמצא פשאדם אוכל, אם היה אוכל הפך השני קדם הראשון, והיה מתראה לו חלום אחר, כי בכל דבר יש אותיות אחרים, ואלו היה אוכל זה הפך תחלה, היו נצטרפין האותיות בצרופים אחרים, והיה מתראה לו חלום אחר. ומי שיש לו שלמות לשון הקדש, הוא יודע האותיות שיש בכל דבר כפ"ל, על-כן הוא יכול לפשר חלמין כפ"ל. והכן היטב, אף עתה מבאר היטב ענין פתרון חלומות על-ידי שלמות לשון הקדש, על-ידי מה שכתב שם אחר-כך, שעל-ידי שלמות לשון הקדש מאירין ההתנוצצות האותיות שיש בכל דבר, כי על-ידי התנוצצות האותיות שיש בכל המאכלים, שמהם החלומות, על-ידי זה הצדיק בחינת יוסף יודע לפשר חלמין שבתרדמה.

לד^ד המקור בברכות נה: הביאור הפשוט הוא שכמו שיפתרו לו את החלום כך הוא יתקיים. אבל ראיתי ביאור משונה בספר הברית משמע שם שהחלום הולך אחר הפה דהיינו כפי אכילתו וזה לשונו שם (י זג) ולפעמים החלומות הולכים אחר הפה ובאים מטבע המזונות שאכל ביום אתמול ומאכל אשר היתה בפיהו. עב"ל. וראה לעיל כעין זה בסוף תורה יט שהחלום לפי המאכלים שאוכל ואם היה אוכל הכף השני קודם הכף הראשון היה מתראה לו חלום אחר. אבל עי"ש שזה נאמר גם על חלום שרק יוסף ידע לפתור וצ"ע.

לה^ה זוהר וישב דף קפג. ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנא אתו על חלומותיו הרי כמה הפסיד כמה שסיפר את חלומותיו, מהכא דלא מבועי ליה לבר נש למימר חלמיה בר להוא בר נש דרחים ליה מכאן אנו למדים שאין לאדם לספר חלומו רק לאיש שהוא אוהבו, ואי לא ואם אותו האיש שמספר לו חלומו אינו אוהבו, איהו גרים ליה הוא גורם רע לעצמו, דהיינו דאי ההוא חלמא מתהפך לגוונא אחרא שאם אותו החלום מתהפך לאופן אחר ע"י פתרון רע, איהו גרים לסלקא הוא שגורם לסלק או להרחיק קיום אותו החלום כי כל החלומות הולכים אחר הפה, וראה לדבר תא חזי דיוסף איהו אמר חלמא לאחיה בא ראה יוסף אמר חלומי לאחיו שחשב שהם אוהבים אותו ולא יתקנאו בו, אבל ולבם לא היה נכון עמו, ועל דא גרמו ליה לסלקא חלמיה תרין ועשרין שנין דאתעבב ועל כן גרמו לו שיסתלק ויתעבב קיום חלומו כ"ב שנים, רבי יוסי אמר, מנלן מנין לנו שהשונא גורם רע לבעל החלום דכתיב ויוסיפו עוד שנא אותו ומפרש מאי שנא אותו מה גרם לו הוספת שנאתם, דגרמו ליה קטרוגין בדא פ"י שהוסיפו ע"י דבורם שונאים ומקטרגים למעלה עד שנדחה קיום חלומו כ"ב שנה.

וממשיך עוד לפרש ענין חלומי של יוסף, ואמר מה כתיב, ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה (דף קפג ע"ב) אשר חלמתי היינו דבעא מנייהו דישמעון ליה שבקש מהם שישמעו לו, ואיהו אודע להו והוא חלמא והוא הודיע וסיפר להם אותו החלום כדי שיפתרו אותו ויתקיים על פיהם, דאלמלא אינון דאחפכו ליה לגוונא אחרא הכי אתקיים ואלמלי הם היו מהפכים את החלום והיו פותרים אותו לרעה כך היה מתקיים, אלא זכותו עמדה לו שפתחו פיהם ופתרוהו לטובה, וז"ש ואינין אתיבו והם השיבו ואמרו המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו, מיד אמרו ליה פשרא דחלמא וגורו גורה מיד אמרו לו פתרון החלום וגורו גורה שהוא ימלוך עליהם וימשול בהם, ובגין כך לפי שראו שלא ברצונם יצא מפיהם הפתרון לטובה, ומכרה להתקיים, לכן ויוסיפו עוד שנא אותו לפי שהבינו שסוף החלום להתקיים. (האמ"ו ומש"ס)

החלום מעורב דברי אמת של מלאך גבריאל ודברי כזב של הקליפות וע"י הפה מתברר האמת מהשקר. ורבי יהודה ביאר כי החלום ע"י גבריאל שהוא בעולם היצירה ואילו דבור פה הוא במלכות דאצילות הגבוה ממנו/ל"ח וכאשר יפתרו את החלום למטה לטובה יעוררו את המלכות למעלה שתכריע לטובה. מאיך על כן צריך גם להזהר מאד שלא לפתור לרעה שאפשר להכשל בזה בלפני עוור.¹⁷

אלא שקשה א"כ מה המיוחד ביוסף הצדיק, ועוד קשה מהגמרא שהיו עשרים וארבע פותרי חלומות היו בירושלים ואם הפתרון אחר הפה מה מיוחד בכ"ד אלה. עוד מקשים אם הפתרון אחר הפה מדוע פתרון החרטומים למשה לא התקיים אלא רק פתרונו של יוסף.

ובוזהר מקץ קצד. תרצו שרק חלום של סתם אדם הולך אחר הפה אבל חלום של מלך הוא על כלל העולם לזה צריך אדם שמצד מזלו יודע לפתור חלום. והמכתב מאליהו ביאר שרק פתרון שמתקבל בלב החולם הוא הולך אחר הפה אבל אם לא מתקבל לא. לכן רק פתרון יוסף התקיים ולא של החרטומים. וגם הערבי נחל פרשת וישב ביאר שבכוונה פתר יוסף לשר המשקים לטובה מטעם המבואר שם ע"ש. ובפרשת מקץ עושה הערבי נחל פשרה ומחדש שע"י החלום יורדת הגזרה לארץ כדי שיוכל האדם להמתיק אותה ע"י פתרון טוב לאיזה זמן, ובמשך הזמן הנוסף עד שתתקיים אולי תהיה לו זכות להמתיק אותה יותר.

ומה שהחלום הולך אחר הפה, ראה מכתב מאליהו ח"ד עמ' 166/2 עפ"י זוהר הנ"ל שיש בחלום תערוכת שאפשר להטות אותה לכאן או לכאן ע"י הפתרון.

רבי חייא ורבי יוסי הוו שכיחי קמיה דרבי שמעון אלו התנאים היו מצויים לפני רבי שמעון, אמר רבי חייא לרבי שמעון הא תנינן הרי למדנו במס' ברכות דף נה ע"א, חלמא דלא אתפשר כאגרתא דלא מתקריא חלום שלא נפתר דומה לאגרת שלא נקראה, מה פירוש הדבר אי בגין דאתקיים ואיהו לא ידע אם הכונה שמתקיים החלום רק האדם לא יודע מזה לפי שלא נפתר החלום, והוא דומה לאגרת ששולח אדם לחברו להודיעו כי פלוני יבא לביתו או איזה ענין אחר בין טוב בין רע, ואם לא יקראנה לא ידע מה שכתוב בה לעולם, אמנם אותו ענין שרצה להודיעו נתקיים במלואו, או דלא אתקיים פלל או שלא יתקיים החלום כלל כי כל החלומות הולכים אחר פתרון הפה, ולפי שלא נפתר החלום נתבטל לגמרי, והוא דומה למי ששלח כתב אזהרה לחברו לומר עשה סחורה פלונית ותצליח וכדומה שאם לא פתח הכתב ולא קראו לא ידע מזה ולא יתקיים מאמר הכתב, אמר ליה השיבו רבי שמעון, אתקיים ולא אתיידע החלום יתקיים רק לא יודע לאותו האדם שנתקיים, דהא ההוא חלמא חילא תליא עליה כי אלו החלומות המגלים עתידות לאדם כח עליון תלוי עליהם שמודיע לאדם מה שעתיד לבוא עליו, אם כן מוכרח להתקיים כי הוא גזרת עליון, ואיהו לא אתיידע אלא שהוא לא ידע מזה קודם שיקרה, ולא ידע וגם לא יתודע לו אחר היותו אי אתקיים אי לא אתקיים אם נתקיים או לא נתקיים, לפי שלא נפתר החלום. (ממ"ק והכח"ו וכו')

ל' ברכות דף נה - אמר רב הונא בר אמי אמר רבי פתת אמר רבי יוחנן: הרואה חלום ונפשו עגומה, לך ויפתרנו בפני שלשה. "יפתרנו"?! והאמר רב חסדא חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא? אלא אימא: יטיבנו בפני שלשה. ליתי תלתא ולימא להו: "חלמא טבא חזאי". ולימרו ליה הנה: "טבא הוא וטבא ליהוי, רחמנא לשיייה לטב. שבע זימנין לגורו עלך מן שמאי דלהוי טבא, ויהוי טבא". ולימרו שלש הפוכות, ושלש פדיוות, ושלש שלומות.

ל"ז זוהר וישב דף קפג. - תא חזי כל חלמא דאיהו כדקא יאות מהאי דרגא קא אתיא בא וראה כל חלום שהוא כראוי בא על ידי מלאך גבריאל, ועל דא לית לך חלמא דלא יתעורבו עמיה מלין כדביין ועל כן אין לך חלום שלא יתעורבו בו דברי שקרים, כי כשיורד החלום ועובר דרך הקליפות, הם מתאחות בו ומעורבות בו דברי תהו ושקר, ולכן כליד החלום פתרון צפה שהוא סוד המלכות, כדי להפריד הקליפה שנדבקה בהחלום שהיא הסקה, ולא יאשר רק האמת שהוא מלך הקדושה, כמה שפירשו חז"ל (ממ"ק ברכות דף נה ע"ב). ובגין כך מנייהו קשוט ולכן כל חלום מקצתו אמת מצד הקדושה, ומנייהו כדביין ומקצתו שקר מצד אחיות הקליפות, ולית לך חלמא דלא אית ביה מהאי גיסא ומהאי גיסא ואין לך חלום שאין מעורב בו מצד הקדושה ומצד הקליפה, ובגין דאית ביה בחלמא כלא כדאמרן ולפי שיש בחלום הכל דהיינו אמת ושקר כמו שאמרנו, כל חלמין דעלמא אזלין בתר פשרא דפומא לכן כל החלומות שבעולם הולכים אחר פתרון הפה, ואוקמוהו כמו שלמדנו (ס' דכתיב ויהי כאשר פתרו לנו בן היתה הרי שנתקיים החלום כפי הפתרון, מאי טעמא הולך החלום אחר הפתרון, בגין דאית ביה בחלמא כדבינו וקשוט לפי שיש בחלום שקר ואמת, ומלה שלטא על כלא וכח הדבור שבמלכות שולט על כל החלומות ומפריד את הקליפה מן החלום, ובגין כך בעי חלמא פשרא טבא לכן צריך החלום לפתרון טוב, המעורר כח המלכות להפריד הרע מן הטוב.

רבי יהודה אמר פירש יותר סוד הפתרון ואמר, בגין דכל חלמא מדרגא דלתתא איהו לפי שכל חלום הוא ממדגה של מטה שבעולם היצירה והיינו ע"י מלאך גבריאל, ודבור שלטא עליה ודבור שהוא סוד המלכות ולצילות שולט עליו, בגין כך כל חלמא אזלא בתר פשרא לכן כל חלום הולך אחר הפתרון, ר"ל כאשר יפתרו את החלום למטה לטובה יעוררו את המלכות למעלה שתכריע לטובה. (ממ"ק וכו' מפ"ש)

ל"ח צ"ע כי היו גם פותרי חלומות גויים שהפתרון הלך אחר פיהם, האם שייך שגם דבור של גוי הוא במלכות דאצילות.

ט' בספר הברית יז יג - ובהיות שאמרנו חז"ל כל החלומות הולכים אחר הפה, לכן הפותר חלום לעב"ם שיעבוד ע"ז הוא עובר על לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא י"ט), וככה הפותר חלום ליהודי שיחטא כאלו הוא החטיאו ועל זה נאמר מחטיאי אדם בדבר (ישעיה כ"ט), ואם נשנית לו חלום אחד פעמים בלילה אחד קרוב הדבר וממהר אלהים לעשותו כנאמר אצל חלום פרעה ועל השנות החלום אל פרעה פעמים כי נכון הדבר מעם האלהים וממהר האלהים לעשותו (בראשית מ"א). גם זוהר בני שאל תספר חלום למי שאינו אוהב אותך, גם תזהר שלא תקנה מאדם חלומי הרע כי יתקיים בך, וכן אל תקנה משום אדם החולי שלו, גם אם בחלום אמרו לאדם בשורה טובה או ראה אליהו הנביא ז"ל בחלום אל יגלה לשום אדם אפילו לאשתו רק ישמור הדבר בלבו, גם לא יספר אדם חלום של ראובן לשמעון שונאו משום ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט) כמובא בספר חסידים (סימן תמ"א), אם רואה אדם בחלומי על איש יהודי שימות או יחלה או שאר צרה יתפלל עליו ויתן צדקה בעדו ויתענה עליו אם אפשר, ואם לאו יאמר לו ברמז דק שצריך רחמי שמים ויעשה תשובה ותפלה וצדקה, אבל לא יאמר לו בפירוש שחלם עליו שימות וכדומה מפני שמחמת רוב הפחד יכול הוא שימות בלא עתו, ויש נספה מחמת אימה, וכבר קרה מעשה כזאת בעולם ומת האדם מפחד:

מכתב מאליהו ח"ד עמ' 166 - אמרו ז"ל (ברכות נה): "כל החלומות הולכים אחר הפה", היינו שמתקיימים כפי הפתרון הניתן להם. ובוזהר וישב (קפג). כתב שכיין שכל חלום "אית ביה מהאי גיסא ואית ביה מהאי גיסא" כנ"ל, על כן "כל חלמין דעלמא אזלין בתר פשרא דפומא ... דכתיב כאשר פתרו לנו כן היה ... בגין דאית ביה בחלמא כדבינו וקשוט ומלה שלטא על כלא". וצריך עיון מה שאמר שמשום שיש בחלום כוב ואמת לכך הוא הולך אחר הפתרון, כי מה הקשר ביניהם, ועוד מה זה שאמר "מלה שלטא על כולא"? ואין ספק שענין זה עמוק מאד; ועיין מה שכתב הרשב"א ז"ל בתשובה (סי' ת"ח), שנשאל על ענין אביי ורבא ובר הדיא (שם נו), כי "איך תשתנה הגזרה

עוד נחלקו האחרונים בעניין פותר החלום האם מזל שעת הלידה גרם לו לדעת לפתור חלומות (תוספות). או שהיא חכמה (הגר"א). או שיטת הגרי"ז ששניהם מועילים אלא שמי שמזלו גרם צריך לשמוע את כל פרטי החלום, אבל מי שהוא חכם בעל רוח הקדש כמו יוסף יודע לפתור חלום גם כששומע רק חלק מפרטי החלום יודע להשלים החסר.

וא"כ יש לומר שכ"ד פותר חלומות בירושלים מזלם גרם להם כי נולדו באותו יום ושעה הגורם לכך, אבל יוסף הצדיק היה חכם בעל רוח הקדש. וא"כ החן שעליו מדבר רבנו כאן הוא חכמה במדרגת רוח הקדש.

וצריך להבין האם החן שרבנו מדבר עליו הוא דבר נרכש או שהוא מזלו של האדם, ונראה מחלום פרעה שיוסף פתר אותו ברוח הקדש שהיא אחת ממדרגות הנבואה, וכידוע נבואה היא דבר נרכש אבל לכאורה/מ"א רק למי שמזלו חכם גבור ועשיר ועניו כולם למדנו ממשא, כמבואר במדרש/מ"ב.

על מהות החן דיבר רבנו באריכות בתורה א', וראה לעיל בקושיות רוב הספיקות שיש בעניין זה. ולמסקנה נ"ל להציע שהחן שמדבר עליו רבנו יסודו בשפלות (תורה א). עם כפיית היצר (תורה לג), וקיום התקדש במותר לך בעיקר בשמירת הברית (תורה יט ד'), וקדש הוא גם קדושת הברית, וגם חכמה אקרי קדש (תורה פ'), דהיינו שע"י כפיית היצר בשלימות זכה שתמיד יאיר לו הבר מתוך התבן, וע"י הקודש שהוא חכמה במדרגת רוח הקדש השכיל תמיד להבין את הנמשל מתוך המשל של החלום.

עד כאן ההקדמה

דע שיש חן, שמי שיכול להשתמש בזה החן הוא יכול לעשות שאלת חלום (אולי הכוונה בלי הכנות וכוונות ויחודים/מ"ג) **ולידע עתידות על ידי החלומות**. דהיינו שמבין מהחלום מה בקשו להודיע לו, בין ששאל ובין שלא שאל. בין שחלם או שחלמו אחרים.

כי בכל החלומות/מ"ד שהם לא מהרהורי לבו, ולא ע"י ש-ד, אלא ע"י מלאך גבריאל, **בודאי יש בהם עתידות** [מ"ה/מ"ו] כי כל גזרה שגזר הקב"ה יוצא כרוז למעלה שכך נגזר על פלוני, כמ"ש (עמוס ג' ז') כי לא

בעבור פתרון בר הדיא? והשיב הוא ז"ל: "יש ... דברים נעלמים לא נתבארה לנו עתה סבותם, והיא שאמרו ברית כרותה לשפתים, ואמרו הוזה כשגגה היוצאה מפי השליט ונח נפשיה ... וכאלה רבים, וזו היא המניעה בקללה והחפץ בברכות ... אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך ... ואמרו אל יפתח אדם פיו לשטן ... וגם חכמי הפילוסופים אינן יכולין ליתן טעם לסגולות הנגלות לעין כל בעשבים ובאבנים כאבן השואבת ... היש מגיד טעם בזה בכל חכמיהם, ואמור פתרון חלומות כאחד מהם". והנה ודאי שקשה מאד לבוא לפרש במקום שהרשב"א ז"ל סתם, אך מכל מקום אולי יש לרמוז מקצת ממה שניתן לומר בזה. **והנה בענין "אל יפתח אדם פיו לשטן" וכן בענין קללת חכם, כבר דיברנו במקום אחר, וביארנו שהם דברים עמוקים ועדינים בכחות הנפש ואופני השפעתם על הנהגת שמים כלפי האדם (ע"י להלן בכרך זה במאמר "חשיבות ההרגשים הטבעיים"); ומה שנאמר שם יש לו שייכות רבה לכאן. הרי אמרו בגמרא שם (נו): "הרואה נהר בחלום ישכים ויאמר הנני נוטה אליה כנהר שלום קודם שיקדמו פסוק אחר כי יבא כנהר צר", וכן הרבה שם. נראה, שמה שמראים לו לאדם בחלום מרמזי העתידות הוא דבר סתמי וכולל צדדים לכאן ולכאן והאדם יכול לקובעו לצד אחד על ידי הרגשת לבו ודיבורו, ובוהו הוא כאילו פוסק דינו על עצמו. וכך נגזר עליו שיהיה דינו תלוי ועומד 2 לאיזה צד יחליט בפנימיות לבו ויקבע בדיבורו. **וכן ענין פתרון החלום על ידי אחר**. הפותר מחליט לצד אחד, ואם החולם מקבל פתרון זה בלבד, הרי שבדיבור זה נקבע בו הצד ההוא (כמו בעל דין המטעים את דבריו לדיין תחילה, שדבריו נתקבלו אצל הדיין ונקבעו בלבד): ועל ידי זה הוא פוסק את דינו בלבד על עצמו, כנ"ל. (וראיה שרק הפתרון המקובל על דעת החולם מתקיים, שהרי פתרונות החרטומים שלא נכנסו ללבו של פרעה לא נתקיימו). ועוד בגמרא (נה): "כ"ד פותר חלומות היו בירושלים ... והלכתי אצל כולם ומה שפתר לי זה לא פתר לי זה וכולם נתקיימו בי". והיינו שחלום אחד יכול לכלול כמה וכמה צדדים וכל מה שנקבע והוחלט בלב כאמת הוא מה שנגזר. ועוד שם: " ... הולכין אחר הפה, והוא דמפטר מעין חלמיה"; והיינו כנ"ל, שאם אין הפתרון מעין חלומי לא יסמוך עליו בקרב לבו. וועיין תוספות שם (ד"ה פותר חלומות) שכתבו שאין הדבר תלוי בחכמה אלא מזל דשעת לידה גורם; והיינו שמה שאדם יכול להבין מן החלום דבר שיתקבל על דעת החולם ויכנס ללבו כאמת הוא מתנת שמים. ובוהו מובנים דברי הזהר המובאים לעיל, כי כיון שהדבר מעורב באמת ושקר ויש בו כמה צדדים ואין לו הכרע לכאן או לכאן, הדיבור מכריעו והלב מחליטו, והוה שאמרו שהדיבור שולט על הכל.**

^{מ"א} **לכאורה** - כתבתי לכאורה כי בתנא דבי אליהו מבואר שגם אשה ושפחה ועבד יכולים לזכות לרוח הקדש ומשמע שם כמו דבורה הנביאה שהיתה נביאה. זה לשונו שם - **תנא דבי אליהו רבה** - פרק ט - ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שופטה את ישראל בעת ההיא (שופטים ד) וכי מה טיבה של דבורה שהיא היתה שופטת את ישראל בעת ההיא ומתנבאה עליהם והלא פנחס בן אלעזר היה בימים ההם, מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ בין ישראל בין עכו"ם בין איש בין אשה בין עבד ובין שפחה הכל לפי המעשה שהוא עושה כך רוח הקודש שורה עליו.

אבל כבר הקשו עליו איך אמר עבד ושפחה הרי אין הנבואה שורה אלא על המיוחסים שבישראל. ואיך אמר אפילו גוי הרי משה רבנו ביקש "ונפלינו אני ועמך" דהיינו שלא תשרה נבואה על גויים. וראיתי מתרצים לחלק בין נבואה בקבע לבין נבואה לשעה.

^{מ"ב} **ילקוט שמעוני** שמות לד רמז שצו - אמר רבי יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכולן ממשא.

^{מ"ג} **כמבואר** בסוף בהוספות, בהקדמת רבי ראובן מרגליות כמה הכנות של צומות וטהרה וכוונות מיוחדים שעשו צדיקים כדי לעשות שאלת חלום.

יעשה ה' דבר כי אם גלה סודו לעבדיו הנביאים. ובשעה שהוא נרדם הנשמה עולה למעלה ושומעת הכרוזים ומודיעה לגוף/מ"ב, רק שיש בהן כמה פסולת ותבן, כנראה ממה ששומעת הנשמה גם כרוזי שקר של השדים, או מדמיונותיו של החולם/מ"א, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בגמרא (ברכות נה.)/מ"ט כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אין חלום וכו' בלא דברים בטלים/י.

וגם יש חלומות ברורים שאין בהם פסולת וגם נאמר בפירוש ולא רק במשל או פסוק, כמו שכתוב כשהוכיח הקב"ה את אהרן ומרים שדברו לשון הרע על משה, אמר להם שמשה רבנו אינו כשאר הנביאים

מ"ד צ"ע שלא מחלק בין חלום ע"י שד או ע"י מלאך, או מהרהורי לבו.

מ"ה זוהר וישב קפג:

מ"ו זוהר וישב דף קפג. – מה פתיב, בחלום תזיון לילה פירוש פד בגי נשא שכבי בערסיהו ניימין ונשמתא נפקת מנייהו כשכני אדם שוכבים במטתם וישנים והנשמה יוצאת מהם ה' היא דכתיב בתנומות עלי משכב, אז יגלה און אנשים פירוש ופדין קדשא בריך הוא אודע לה לנשמתא בתהוא דגא דקיימא על חלמא ואז הקב"ה מודיע להנשמה ע"י אותה המדרגה דהיינו ע"י גבריאל הממונה על החלום, אינן מלין דזמינן למייתי על חלמא אותם הדברים העתידים לבא לעולם, או אינן מלין כפום אינן הרהורין דלביה או אותם הדברים הבאים כפי מחשבות לבו, ר"ל או הודעה פרטית ממה שהוא מחשב בלבו ורוצה לדעת מהו העתיד לבא עליו אם טוב ואם רע, בגין דבר נש נטיל ארחא תוכחי דעלמא לכן מגלים לאדם עתידות בחלום, כדי שיקח דרך תוכחה ומוסר מעתידות העולם ויעשה תשובה, בגין דהא לא מודעין ליה לבר נש בעוד דאיהו קאים בתוקפא דגופא כדקאמרן לפי שלא מודיעים לו לאדם בעוד שהוא עומד בתוקף וכח גופו, דהיינו בתחילת הלילה בעוד שעשני המאכל עולים אל המוח, אלא באשמורת הבקר שאז נחו ושקטו כחות הגוף, ואז יתגברו כחות הנפש לקבל החלום ע"י מלאך הממונה עליו.

ושם דף קפג: ומוסרי ר"ש ואמר ולית לך מלה בעלמא דעד לא ייתי לעלמא דלאו איהי תלייא בחלמא ואין לך דבר בעולם שעד שלא בא לעולם שאינו תלוי בחלום, כי שר החלום מודיע לבני אדם את אשר יבוא לעולם כל אחד כפי הכנתו, או על דא דקרוזא או על ידי כרוז שמכריזים למעלה, ושומעים אותו החכמים הראויים לכן, דהא אתמר כי למדנו, דכל מלה ומלה עד לא ייתי לעלמא מכוזי עליה ברקיע שכל דבר ודבר עד שלא בא לעולם מכריזים עליו ברוקיע, ומתמן אתפשט בעלמא ומשם מתפשטת הידיעה בעולם, ואתייהב על דא דקרוזא והוא ניתן לשמוע ולדעת ע"י כרוז, וכלא וכן כל דבר מכריזים ומגלים מלמעלה טרם שיבא, בגין דכתיב פי לא יעשה יהוה אלהים דבר פי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ומפרש בזמנא דנביאים אשתכחו בעלמא בזמן שנביאים היו נמצאים בעולם נתגלה הדבר ע"י הנביאים, ואי לא אף על גב דנבואה לא שריא ואם לאו אפ"י שאין הנבואה שורה בעולם, חפיי עדיפי מנביאים יש חכמים שהם חשובים מהנביאים שחכמתם עומדת להם להתבודד ולשמוע הכרוזים שמכריזים למעלה, ואי לא ואם גם חכמים אין, אתייהב בחלמא ניתן הדבר לגלותו בחלום, ואי לא ואם לא ניתן לגלותו בחלום, בצפרי שמאי משתכחי מלה אז בצפורי השמים נמצא ונתגלה הדבר, דהיינו בתנועת העורבים בהלוכם או בצפופם, והא אוקמוה וכבר פירשוהו חז"ל במדרשים (ועי' מנסי גיטין דף מה ע"ב). (כ"ג ומנסיס)

מ"ז כיצד מודיעה עיני זוהר וישב דף קפג. בגין דבר נש נטיל ארחא תוכחי דעלמא, בגין דהא לא מודעין ליה לבר נש בעוד דאיהו קאים בתוקפא דגופא (נ"א דרוחא) כדקאמרן, אלא מלאכא אודע לנשמתא, ונשמתא לבר נש, והוא חלמא איהו מלעילא, כד נשמתינ נפקין מגופין וסלקין, כל חד וחד כפום ארחיה.

וביאר האור יקר שם וישב שער ח' סימן ג' – אמר שאין החלום כמו שחושבין בני אדם שממש לגוף מודיעין ענין החלום, אלא סוד הנשמה מסתלקת ונקשרת למעלה, והמלאך (בא) גבריאל או טהור או חצוני מודיע מה שנשפע מתוך ההיכל אל הנשמה שהיא מתהלכת מחוץ להיכלות במדורין, מפני שאין ההיכלות נפתחין בלילה כלל, והנשמה בבואה אל הגוף מחתמת בדמיון האדם צורת החידה העליונה, ומשם יודע האדם החלום, ולזה הגוף לא ידענו אלא בקרוב להעירו, שאז נדבק נשמה בגוף והחתים בה הדמיון הנמסר לה.

מ"ח תורת חיים סנהדרין ל. כנ"ל.

מ"ט ברכות דף נה. – (ירמיה כג-כח) "הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה'", וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום? אלא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים. אמר ר' ברכיה חלום אף על פי שמקצתו מתקיים, כולו אינו מתקיים, מנא לן מיוסף דכתיב (בראשית לז-ט) והנה השמש והירח וגו' (דף נה: ונהיית שעתא אמיה לא הות.

הערת ביאור חברותא (שולביץ) – 24. כך ביאר רש"י וד"ה וההיא, ולכן כתב בפירושו עה"ת (בראשית לז י) שרחל מתה, ויעקב לא ידע שהכוונה לבלהה שגדלתו כאמו (כמבואר במדרש). ונמצא ש"דברים בטלים" הם דברים שאינם יכולים להתקיים. והרמב"ן [שם] הקשה שהרי מצינו שבלהה מתה קודם שירדו למצרים, והיינו כי הבין שכוננת הגמרא ל"ההיא שעתא" שהשתחוה לפניו, ואין מחלוקת בין סוגיין למדרש. ונקט ש"דברים בטלים" הם דברים שלא התקיימו לבסוף, אף שבשעת החלום היו יכולים להתקיים. אך אין החלום מראה דבר שאינו שייך כלל, כרחל שכבר לא היתה בשעת החלום. 25. רש"י (בראשית שם) ביאר שזה השיב יעקב ליוסף "הבא נבא אני ואמך ואחייך להשתחוות לך ארצה" וכתב: "ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים, ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו. ולכן אמר לו, כשם שאי אפשר באמך, כך השאר נמי בטל". וביאר המהרש"א, שהכתוב מסיים "ואבי שמר את הדבר", והיה מצפה לראות מתי יתקיים, ומוכח שלא שלל יעקב את החלום כולו מחמת החלק שלא היה יכול להתקיים. ומכך למדו, שאין חלום בלא דברים בטלים, ומה ששלל בפני בניו את כל החלום, לא היה אלא בשביל שלא יתקנאו בו. והחיד"א (פני דוד) כתב שיעקב גער בו כדי להפגין שמחתו, כי אמרו להלן "חלמא טבא חדוותיה מסתייה", ועל כך נאמר ש"אבי שמר את הדבר" שיתקיים, ולא יתבטל בשמחתו.

י עי"ש ביאור חברותא (שולביץ) ולכן נביא שקר "ספר" את החלום, והוא לשון דברי הבאי, כי רואה כעיקר את הטפל שבו, ואילו נביא אמת "ידבר" רק את דברי האמת שבחלום. 22.

שם הערה 22. במכתב מאלהו (ח"ד 165) ביאר ע"פ זוהר (בראשית קמט א) שגילוי החלום שייך לעולם הבחירה, ותלוי באדם אם ירצה לפתרו וללמוד ממנו, או לא, וכיון שבחירה היא בין טוב לרע, יש בו בהכרח גם דברים בטלים שלא יהא דבר ברור. וזה בנגוד לנבואה שהיא דבר ברור ואין בו ספק ובחירה וראה שם שדן אם כוונת הפסוק על נביא שקר, או על נביא אמת בתחילת דרכו שעדיין אינו בדרגת נבואה ברורה. אכן רש"י (בראשית מט כד) נקט שחלומות יוסף היו נבואה, וכן מבואר במדרש (וישב פד יא) על הפסוק ויגער בו אביו "אמר הקב"ה כך תהיו גוערים בנביאכם", ותמוה א"כ, איך שייך דברים בטלים בחלומותיו, והרי הנבואה כולה אמת וראה רמב"ם יסוד"ת ה' ג, ז, ומורה נבוכים ח"ב מא-מה, ובלבוש האורה כתב שאפילו חלום של נבואה יש בו דברים בטלים, וראה הערה 51.

שכשאני רוצה לדבר עמהם אזי במראה דמיון ומשל וחידות או (במדבר יב ו) ^(א) "בחלום אדבר בו" ^(ב), כי עם משה רבנו פה אל פה אדבר בו באספקלריא המאירה דברים ברורים ולא בחידות. ומוי שיש לו זה החן הנ"ל (ויכול להשתמש בו כנ"ל) חלומותיו צודקים ^(ג) בודאי. ^(ד) דהיינו שבחלומותיו אין פסולת כמו חלומות יוסף ^(ה), חלום האלומות וחלום השמש וירח וי"א ככבים, שאע"פ שגם את אמו שנפטרה ראה בחלום הכוונה היתה לבלאה ^(ו) שגדלה אותו כבן כמבואר במדרש.

^א במדבר פרק יב (ה) וירד ה' בעמוד ענן ויעמד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם: (ו) ויאמר שמעו נא דברי א-י יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתו דע בחלום אדבר בו: (ז) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא: (ח) פה אל-פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמנת ה' יבטי ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה:

אור החיים - ובנגד השגת בחינת הדבור אמר בחלום אדבר בו, פרוש דע כי שתי מדות בהודעת החלומות: הא' - כשישמע הדברים תהיה דעתו מערפבת ולא תבחן אונן מלין להשפיל הנדבך כי דעתו מבלבלת, ב' - כל הנדבך בחלום אין הדברים כפשוטן אלא משל ודמיון. וצא ולמד מחלומות הכתובים בתורה ופירוניהם. והוא מה שאמר ה' כי הנביאים בעת בא דברו הטוב להם יתבלבל דעתם ויהיו כאדם השוכב בלב ים ויתהללו, גם לא יבא להם הדבור בצורתו אלא מלבש תוף דמיון ומשל כדי שיוכלו שאת הדבור ואף על פי כן מתהללים. ופרוש תבת בחלום הוא בגדר חלום באיכות ומחמה, ולעולם בהקיצ היה ה' נגלה אל עבדיו הנביאים, אלא פשהיה בא להם הדבור היו מקבלים אותו כתכונת החלום כנזכר והיו נופלים לארץ ומתטרפת דעתם מעליהם, מה שאין כן משה שהיה משלל מזה, שלא היתה דעתו משתנית בבא דבר ה' והיה שומע בדעת שלמה, גם לא היו באים אליו הדברים בדרך משל ומליצה אלא דברים מבארים וברורים ואינן צריכין פתרון. והוא מאמר ה' פה אל פה אדבר בו, פרוש, הנה עיני כל ישראל רואות החמשים ושלש פרושיות אשר דבר ה' אל משה, שכלל הם דברים שביני פשוטן של דברים כל מבין לשון הקדש. גם אוצרות חכמה אשר אצו ה' בהם כלם נכוחים למבין הבא לעין ולהעמיק, ירגיש במשמעות הכתובים עצמן את אשר חשב ה' לומר בהם. ואין דרך זה בדברים אשר דבר ה' ביד עבדיו הנביאים ירמיה וישעיה, שכלל משל ומליצה, כמאמר (יחזקאל י"זג) "הנשר הגדול בעל הכנפים" וגו', וביותר מהמה נבואת זכריה המסגר שערי הנבואה אשר סגר גם נבואתו ואין אתנו יודע כגנת נבואתו.

ויש לחקור זאת, כיון שהמנבא הוא ה' אלהינו אחר, למה לזה דבר נכוחות ולזה דברו מעקשים. ואמרנו אנשי אמת במה שקדם לנו הדיעה בדבר המלאך לדניאל, הדרגש שהיה פועל בו, מה תשפיל לראות פי הרקבת מין האנושי תפסידינה הרגשת הרוחני, ואינה יכולה לסבול זולת המרכב אשר כונן ה' בחכמתו הנפלאה שיוכלו שתוף יחד הנפש והגוף. והלא תראה אפלו במקורות הנרששות ונתפסות איש ומים זה מקלה את זה, זולת השמים אשר כוננו ידי יוצר. ומזה תשער איך יוכל עמוד בדבר אלהים מקור הרוחניות ויחצב קולו להבת איש איך יוכל עמוד. ולזה אין אדם משיג לעמוד בכחו לשמוע קול אלהים חיים, זולת האיש אשר הפך חמרו ועשאו צורה כמו שרשמנו במקומות אחרים, שהו אין לו גוף ויכול שאת דבר מלך. ולכן בהנבא ה' לאדם שאין גופו דומה לצורתו, יתחכם ה' עשות על זה האופן, כי יצא דבר מלך מפי עליון והדבור יתעטף באוירים דקים ואחר כך יגיע לאזן נביא, ובזה יסבלנו הנביא. ואף גם זה יפעיל הרגש בנביאים להשתגע, ודבר זה יסובב בא הדברים דרך משל ומליצה בחינת החלום. ולזה כל הנביאים לבד ממושה ידברו משלים ומליצות, ויותר מהמה זכריה שהיה אחרון בנביאות היה הדבור בא ונגלד ונגלם ביותר משאר נבואות כדי שיוכל לסבול, ולזה נתרבו בו המליצות ועמק הדמיון עד שאין דורות אחרונים יודעים דבריו.

^ב ברכות דף נה: שמואל כי הוה חזי חלמא בי שא אמר (זכריה יב) וחלומות השוא ידברו כי הוה חזי חלמא טבא אמר וכי החלומות השוא ידברו והכתיב (במדבר יב-ו) בחלום אדבר בו. רבא רמי כתיב בחלום אדבר בו וכתיב וחלומות השוא ידברו לא קשיא כאן ע"י מלאך ⁴⁷ כאן ע"י שד ⁴⁸.

והכתיב בחלום אדבר בו - שוטנשטין וחברותא (שולביץ) ביארו שהם המשך דברי שמואל. אבל המתבתא ביאר שהם קושיא על דברי שמואל.

הערות חברותא (שולביץ) 47. בווהר (בראשית שם, קפג א) מובא שהמלאך הוא גבריאל, ובפרשת מקץ (קצו א) כתב שכוחו להראות מראה מתוך מראה, וראה ביערות דבש ח"א ב) שגבריאל יודע מה שבלבו של אדם, והקב"ה נתן לו זאת הבחינה, כי הוא ממונה על חלומות ואין מראין אדם אלא מהרהור הלב. וכתב במשך חכמה (ריש מקץ) שלכן שד אינו יכול להראות חלום נכון, שהרי אמרו בגיטין (סו א) שאין לו בבואה דבבואה, וראה מהרש"א יומא פג ב). וראה להלן (נו ב) שחלום הוא אחד משישים בבבואה, וברעיא מהימנא ופנחס רלד ב) כתוב דהיינו בחלום הנראה ע"י מלאך, אך חלום שע"י שד אינו מענין נבואה, וראה הגהה שם, שדברים "בטלים" בגימטריא "מלאך", והיינו שכל חלום בא ע"י מלאך, אך מלאך רע נקרא שד, ודבריו בטלים. והתשב"ץ (ח"ב קכח) נקט שאין הכוונה למלאך או שד ממש, אלא מראה מכח שכל ישר נקרא "מלאך", ואילו מראה מכח דמיון יצירתו ברוע ונחשב "שד". ובספר חסידים (תמא) ביאר "שמחמת שד ורוח אין אדם ישן בחוק, אלא עיניו כאלו הן סגורות וחושב מחשבות, כי השד אינו נכנס במחשבה, אלא מלחש באונו מתוך עומק חור האוזן, והאדם חפץ להקיץ, והשד מנפח לפני נחיריו ופיו, ואין הדעת יכול לשוב לאדם לגמרי, והוא בדעתו כאדם ער". ובערוך השלחן (רכ א) כתב שאיש טהור שמחשבותיו בתורה, מתקיים בו "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך" והוא חולם מה שמראים לו המלאכים, אך אלו המשוקעים בהבלי העולם, שהם השדים הגמורים - השודדים הצלחת האדם האמיתית - אין ממש בחלומותיהם, וראה בווהר (שם קמט א) שכלל אדם יש כמה דרגות בחלומותיו. ⁴⁸ המהרש"א (לעיל ג א ד"ה ואשה) כתב שמצינו בסוגיין ג' סוגי חלומות. א. חלום ע"י מלאך, והוא "חלום של שחרית" שהוא אמיתי כי אז שכלו זך. ב. חלום שע"י שד, והוא במשמר שני של הלילה שאז שולטים השדים והרוחות. ג. חלום מהרהורי לבו ביום, והוא בתחילת הלילה שעדיין הוא טרוד בטרדות היום.

^ג צודקים - לעיל אמר ברורים. וצ"ע האם צודקים וברורים זה היינו הך, והכוונה שיש בכלליות חלומות ברורים לפעמים, אבל לבעל החן יש תמיד ברורים. אי שיש חילוק בין צודקים לברורים, ולבעל החן יש חלומות צודקים שזה יותר מברורים.

^ד חלומותיו תמיד צודקים - צ"ע האם הכוונה שחלומותיו בלי פסולת או הכוונה שאע"פ שיש בה פסולת אבל הוא יודע לספר אותו בלי הפסולת. וראה שם רש"י פסוק י' שאע"פ שהמדרש אומר שמה שראה את אמו הכוונה לבלאה שגדלתו כאמו, אע"פ חז"ל למדו מכאן שאין חלום בלא פסולת וצ"ע. (ועיי' משכיל לדוד שמישב).

אלא שאפילו כשזומע חלום מאחר שמספר לו אזי נופל התבן והפסולת מן החלום ועל ידי זה שומע רק את החלום המבורר. נ"ל לבאר עפ"י תורה יט ד"ו¹⁰ שיוסף הצדיק כוחו גדול בתיקון

¹⁰ פרשת וישב בראשית פרק לו – (ה) ויחלם יוסף חלום ויגד לְאָחָיו ויוספו עוד שָׁנָא אַתּוּ: (ו) ויאמר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי: (ז) וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֵמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קֶמֶה אֲלֵמָתִי וְגַם נִצְבָה וְהִנֵּה תִסְבְּיָה אֲלֵמֹתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּוּ לִּי לְאֵלֹמֹתַי: (ח) ויאמרו לו אָחִיו הַמְלֶךְ תְּמַלֵּךְ עָלֵינוּ אִם מְשׁוֹל תִּמְשַׁל בְּנוּ ויוספו עוד שָׁנָא אַתּוּ עַל חֲלֵמֹתַי וְעַל דְּבָרָיו: (ט) ויחלם עוד חֲלוֹם אַחַר ויוספר אֶת־לְאָחָיו ויאמר הִנֵּה חֲלֵמֹתַי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִּי: (י) ויוספר אֶל אָבִיו וְאֶל אָחָיו ויגַעַר בּוֹ אָבִיו ויאמר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי וְאִמְךָ וְאֶחָיִךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרְצָה: (יא) ויקנאו בו אָחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדְּבָר:

משכיל לדוד (ח) ועל דבריו וכו'. דליכא למימר ועל דבריו על סיפור החלום שהיו חושדים אותו דדילמא בערמא סיפרו משום דקי"ל חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא ולכך סיפרו להם כדי שיאמרו לו המלוך תמלוך וממילא יתקיים זה הפתרון דא"כ אדרבא אם כוונתו לרעה מאחר דקי"ל כל החלומות הולכין אחר הפה לא הו"ל להגידו לאחיו דדילמא יפתרו אותו בענין אחר שיהיה רע לדידיה ואי משום דהוכרח דא"כ חלמא דלא מפשר וכו' הו"מ להגידו לאביו שהיה אוהבו ויפתרנו לטוב או לאחיו בני השפחות ולא לאחיו בני לאה א"ו מדספר אותו לאחיו ש"מ שהיה הולך בתמימות וא"כ לא שייך לומר שבשביל זה שנאוהו לכך פי' על דיבתם. ומי' קשה דשנאת הדבה הו"ל בתחילה לעיל שהרי הרבה היתה קודם החלום וי"ל דבשלמא בתחילה לא היו שונאים אותו על הדבה דסברי דילמא לפי דעתו אנו חוטאים ומה שלא הוכיח אותנו פנים בפנים היינו לטובה לפי שירוע שהוא קטן מכלנו ואנו חשובים ממנו ואינו כדאי להוכיחנו ולפיכך הוא מגיד לאבינו כדי שהוא יוכיחנו אבל השתא שסיפר להם החלום וידוע דאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו א"כ ש"מ שהוא מחזיק עצמו בעיניו לגדול ממנו וא"כ למה לא הוכיח אותנו פנים בפנים לפי דעתו אין זה כי אם רוע לב ואין דעתו במה שסיפר לאבינו אלא להוציא עלינו שם רע ולכך השתא שנאוהו על הדבה:

שם פסוק (ט) ויספר וכו' לאחר שסיפר וכו'. והיה זה להוציא מלבם מה שהוא היה מהרהר ביום דאטו ס"ד שיהרהר זה על אביו ולא די שהרהר אלא דחציף אפיה לספרו לו אלא מזה יראו שבתמימות לבו הולך:

רש"י פסוק י – הבוא נבוא – והלא אמך כבר מתה (ב"ר) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו (ב"ר) ורבותינו (ברכות נה.) למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"ב באמך כך השאר הוא בטל (ב"ר):

ועיין ערבי נחל וישב דרוש ב' שמקשה אם הכוונה לבלהה איך למדו מכאן שאין דברים בטלים? ועי"ש התירוץ. גם המשכיל לדוד כאן מקשה זאת ומתריך עי"ש.

משכיל לדוד (על פרש"י) (י) הבא נבא וכו' והוא לא היה יודע וכו'. לפי"ז משמע שתמימת יעקב היא תמימה ולא היה להוציא מלב בניו לבד דהא השתא אכתי לא קס"ד הא דאין חלום בלא דברים בטלים וא"כ כיון דלדידיה א"א באמו לפי שכבר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים לבלהה א"כ ממילא כשם שזה שקר כך הכל שקר אבל זה א"א כלל שהרי כתיב אח"כ ואביו שמר את הדבר אלא אמיתות הענין דפי' ראשון זה הוא מהמדרש דהכי איתא התם כך היה אבינו יעקב סבור שתחיית המתים מגעת בימיו וכו' ולא היה יעקב אבינו יודע שהדבר מגיע וכו' עכ"ל. הרי שאף המדרש סבור שהכל היה להוציא מלב בניו אלא דסבור שדעתו של יעקב היה שיתקיים גם באמו ע"י תחיית המתים וניחא ליה למימר הכי ולא לומר דלעולם היה יודע שתקיים ע"י בלהה אלא שנתכוון להוציא מלב בניו משום דדייק המדרש דא"כ הכי הו"ל הנבא אני וכו' ומאי כפל הדברים הבא נבא ע"כ הכי ר"ל הבא תחילה שתחזור אמך לבא לעולם הזה ע"י תחיית המתים ושוב נבא כלנו להשתחוות כן היה בלבו וכוונתו לומר זה אלא שאמרו בלשון גערה ותמימה להוציא מלב בניו דודאי לא תיסק אדעתיהוה הא דתחיית המתים וממילא יאמרו כשם שא"א באם כך הכל בטל ולא יתקנאו בו כל זה לפי שיטת הב"ר אבל הש"ס דידן בברכות עבר בדרך אחרת דלעולם אמך ר"ל אם ממש ולא סבר יעקב שיבא תחית המתים בימיו ודיק דהבא נבא לא דרשי שדברה תורה כלשון ב"א. א"נ לומר כשם שא"א ביאת אמך כך א"א לכל הביאות ואמר כן להוציא מלב בניו אבל האמת דסבר יעקב דהך דהאם אה"נ דבטל הוא ומ"מ השאר קיים דאין חלום וכו' והראיה שידע יעקב דאין חלום בלא וכו' ממאי דאיתא בזה בפרשת ויצא על פסוק וידר יעקב וכו' א"ה כיון דכלו האי אבטח ליה קב"ה אמאי לא האמין דאמר אם יהיה אלהים וכו' אלא אמר יעקב חלמא חלמנא וחלמין מנייהו קשוט ומנייהו לא קשוט וכו' ועוד מבאר הדבר בפ' זו על פ' ויהלום וכו' ת"ח כל חלמא דאיהו כדקא יאות מהאי דרגא קא אתיא ועי' לית חלמא דלא יתערבון בהדיה מילין כדבין כמא דאיקימנא ובג"כ מנייהו קשוט ומנייהו כדבין ולית לין חלמא דלא אית ביה מהאי גיסא ומהאי גיסא וכו' עכ"ל. הרי דכיון דידע יעקב דמנייהו קשוט ומנייהו כדבין ידע נמי דלית לך חלמא דלא יתערבון וכו' דהיינו הך. ולפי דרכנו אתה למד דמאי דמסיים רש"י ויעקב נתכוון וכו' קאי על כל ב' הפירושים בין לשיטת הב"ר ובין לשיטת הש"ס:

¹¹ **צ"ע שכן** היה בחלום יוסף קצת חוסר בהירות כי גם בלהה ראה שם רמב"ן שחולק וטוען שגם היא מתה לפני שירדו למצרים ונמצא שלא השתחוותה ליוסף.

¹² **תורה יט סוף אות ד'** – ויוסף, על ידי שהיה לו שלמות לשון הקדש, על ידי זה היה יכול לפשר חלמין, (וזהו ח"א קצא:) פי עקר החלום הוא בשנה, הינו בתרדמה; ושלמות לשון הקדש הוא על ידי תרדמה, שהוא בחינת תרגום פנ"ל, ועל פן יוסף, שזכה לשלמות לשון הקדש, שעקר שלמותו על ידי תרדמה פנ"ל, על פן היה יודע לפשר חלמין שבתרדמה וכי זכה לברר את בחינת לשון התרגום, את בחינת התרדמה, דהינו להעלות הטוב שבו ללשון הקדש ולהפיל הרע שבו, שזהו בחינת שלמות לשון הקדש על ידי לשון תרגום פנ"ל, ועל פן היה יודע לפתר החלום שבשנה ותרדמה שהוא בחינת תרגום, פי היה יודע לברר הטוב והאמת שיש בהחלום, שהוא בחינת תרדמה, בחינת תרגום, פי הוא זכה לברר את לשון תרגום, שזהו עקר בחינת שלמות לשון הקדש על ידי התרגום שזכה לזה פנ"ל:

שם בסוף התורה – ומי שיש לו שלמות לשון הקדש, יודע לפשר חלמין שבתרדמה כמו יוסף, כמבאר שם. פי החלומות הם כפי המאכלים שאוכל, כמובא, פי בכל דבר יש אותיות פנ"ל, וכששוכב וישן, עולים האדים מהמאכלים שאכל ועולים להמות, ונצטרפין האותיות שיש בהם, ומזה נעשה החלום. נמצא בשאדם אוכל אם היה אוכל הפך השני קדם הראשון, היה מתרצה לו חלום אחר, פי בכל דבר יש אותיות אחרים; ואלו היה אוכל זה הפך תחלה, היו נצטרפין האותיות בצרופים אחרים והיה מתרצה לו חלום אחר. ומי שיש לו שלמות לשון הקדש, הוא יודע האותיות שיש בכל דבר פנ"ל, על פן הוא יכול לפשר חלמין פנ"ל. והבן היטב, איך עתה מבאר היטב ענין פתרון חלומות על ידי שלמות לשון הקדש, על ידי מה שכתב שם אחר כך, שעל ידי שלמות לשון הקדש מאירין ההתנוצצות האותיות שיש בכל דבר, פי על ידי התנוצצות האותיות שיש בכל המאכלים, שממם החלומות, על ידי זה הצדיק בחינת יוסף יודע לפשר חלמין שבתרדמה פנ"ל:

כי השתמש תמיד בחלומות ופטר אותם נכון. צ"ע האם הכוונה שהיה נוהג לעשות שאלת חלום או רק כשחלם היה מתנהג לפי מה שנתגלה לו בחלום, כי ידע לפתור נכון את חלומותיו, **מחמת שהיו חלומותיו צודקים ונכתבו בתורה** בראשית לז פסוק ו עד ט' וי'.
גם על ידי זה שהיה לו את החן הנ"ל **היה יכול לפתר חלומות** וי' כמו שכתוב בתורה שפטר חלומות שם המשקים ושר האופים וחלום פרעה :

עד כאן ביאור חברותא לתורה דע שיש חן

✳

בעניין "בחלום אדבר בו" ובעניין מתי סמכו להכריע ספק ע"י שאלת חלום והרי כתיב "לא בשמים היא".

קטע מאות ג' מהקדמות רבי ראובן מרגליות לספר שו"ת מן השמים

בחיגה ה' ע"ב אמר הקב"ה אע"פ שהסתרתני פני מהם בחלום אדבר בו, ובזהר ויחי רל"ח א' השתא פסקה נבואה ופסקה בת קול ולא משתמשי בני נשא אלא בחלמא, שהיא נובלת נבואה ובראשית רבה פ"ח ה', אחד מששים (וברכות נ"ז, ב) ה' וי'. וכן מצינו דאחזי מן שמיא בחלמא לרבותינו התנאים והאמוראים ענינים שונים שהיה להם צורך בידיעתם ו), וכאמרם בזהר לך פ"ג א: זכאין אינון צדיקיא דגלי לון קוב"ה רזין דיליה בחלמא כו', ושם בס"ת ויצא קמ"ט א חלמא דרגא שתיאאה מאינון דרגין תרין דנבואה (נצח והודו), עד ההוא דרגא שית דרגין אינון – וכל אחת כלולה מעשר – ועל דא חלמא חד משתיין דרגין דנבואה ז' וי', ברע"מ פנחס רל"ד ב חלום על ידי מלאך חד משתיין דנבואה ח' וי', בזהר וישב קפ"ג א בחלום אדבר בו איהו דרגא דגבריאל דממנא על חלמא ט' וי', ושם מקץ ר' רע"א אינון זכאי קשוט בשעתא דנשמתהון סלקין לא מתחברן בהו אלא מלין קדושין דאודעין ליה מילי דקשוט מלין קיימין דלא משקרן לעלמין.

והנה כבר האריכו בעלי כללי ההוראה לברר ערך תשובות שנגלו באורח שלמעלה מן הטבע, מסוד ה' ליראיו, אם יכולים לסמוך על הכרעה שמימית כזו להלכה אחרי שידענו כי התורה לא בשמים היא, אין משגיחין בבת קול ודברי חלומות לא מעלין ולא מורידין י' וי', והגר"ר ח"ד אזולאי האריך בזה בספרו שם הגדולים ח"א ערך

^{טז} ראה לעיל שקשה ממה שבברכות נה. אמרו אין חלום בלא פסולת ולמדו מחלום יוסף שהשמש והירח וי"א ככבים משתחווים לו, והרי אמרו כבר לא היתה. ולכאורה היה אפ"ל שהכוונה שחלומות יוסף מה שסיפר היה צודק אע"פ שחלם לו גם פסולת. אבל במדרש אמרו שחלומותיו היו נבואה. ועי"ש משכיל לדוד שהאריך לבאר הסתירה בין המדרש שאמו הכוונה לבלהה, לגמרא שלמדה שהיה זה הפסולת שבחלום.

^{טז} בגמרא ברכות נז: מבואר שכל חלום הוא אחד משישים מנבואה. וצ"ע האם המדרש שאומר שחלום יוסף היה נבואה האם הכוונה ליותר מאחד משישים או שאחד משישים גם נקרא עכ"פ מדרגת נבואה.

^{טז} כמבואר בבראשית רבה פד יא (בראשית לו, י): ויִסְפָּר אֶל אָבִיו וְאֶל אָחִיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כִּף תִּהְיוּ גֹעְרִים בְּנִבְיֵיכֶם, שְׁנֵאָמַר (ירמיה כט, כז): וְעַתָּה לְמַה לֹּא נְעָרְתָּ בִּירְמִיָּהוּ הָעֵצָתִי.

^{טז} ראה לעיל בהערה

^{טז} מלשון התורה כאן שפטר חלומות, ולא רק חלום פרעה, משמע שגם מה שפטר חלום שר המשקים והאופים היה ע"י החן, אע"פ שהיו חלומות פרטיים עליהם עצמם ולא כדברי הערבי נחל שחילק שסתם חלום הולך אחר הפה ורק חלום פרעה שהיה מלך צריך לזה מי שיוודע לפתור חלום כי הוא חלום על כלל המדינה או העולם.

^{טז} הערה ה' שם – ה) על דרגת החלום בההשגה הנבואית ראה זהר ויצא קמ"ט א, ויחי רל"ח א, פקודי רנ"ח א, פנחס רכ"ב ב ובמורה נבוכים ח"ב פל"ו ופמ"ה, במלחמות ה' להרלב"ג מאמר שני ובאור ה' לר"ח קרשקש מאמר ב כלל הרביעי פרק ג.

^{טז} הערה ז' שם – ז) בניצוצי זהר שם ציינתי לברכות נ"ז ב, זהר וישב קצ"א ב, ויחי רל"ח א, וראה היכלות דקדושה בפקודי רנ"ה א, ושם רס"ה רע"א, בזהר פנחס רכ"ב ב, שם רל"ד ב, תקו"ז תכ"א (נ"ו א), וראה רש"י אסתר ד' א ומרדכי ידע גו' בעל החלום אמר לו כו' אמנם בגמ' מגילה ז' ע"א הוכיחו מפס' ויודע הדבר למרדכי (שם ב' כ"ב) דאסתר ברוח הקודש נאמרה, וראה בהגהותי מקור חסד לט' חסידים ס' תמ"ד משו"ת התשב"ץ ח"ב ס' קכח-קכט, רדב"ו ח"ד ס' ק, מג"א או"ח ס' רפ"ח סק"ב ופמ"ג שם, שו"ת שיבת ציון ס' נ"ב ושדי חמד כללים מערכת ד כלל מ"ה.

^{טז} הערה ח' שם ... ובשו"ת יד אליהו ס' ל"ב הביא שחלום בליל שבת שיש לו נשמה יתירא צודק יותר מבחול. וראה יומא פ"ג ב חלמא דבי שמיש לית בהו ממשא כו' ובס' לקט יושר לתלמידו של בעל תרומות הדשן (הו' מק"נ תרס"ג) ח"א ע' מ"א על חלום בשבת בצהריים כו', וראה בש"ך חו"מ ס' שלי"ג ס"ק כה בשם מהר"מ שהגיד לו בעל החלום ולפענ"ד דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין כו'....

^{טז} הערה ט' שם – ט) ראה בספרי מלאכי עליון ערך גבריאל פרק תפקידיו אות ע ובס' שערי זהר ברכות י' ע"ב ושם נ"ה ב.

^{טז} הערה י' שם – י) בסנהדרין ל' ע"א הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן, במקום פלוני הן, של מעשר שני הן, זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין וראה מש"כ בס' מרגליות הים שם, ובס' חסדי אבות לתוספתא מע"ש דייק שדוקא ככה"ג שהיה מצטער ומהרהר אבל אם בלי הרהור בא החלום הוי כאתערותא דלעילא כו', וראה בטור חו"מ ס"ט רנ"ה היה פקדון ביד אביהם כו' ואמר להם בחלומי כו' ובפרישה שם ובסמ"ע לש"ע שם ס"ק כ"ח שעל אביהם קאי שהוא אמר

רבנו יעקב החסיד – בעל התשובות שלפנינו – שהיה שואל שאלות מן השמים בהלכות ובספיקי דינין ולהכריע בין הפוסקים, ומשיבים לן, וגם בספרו עין זוכר יעיר אוזן מערכת א אות ט"ו ערך אם יבא אליהו בירר שיטת הפוסקים והעלה שאפלו לדעת הרמב"ם שנביא אשר יאמר שגילו לו כי סברת פלוני אמתית, יחנק כנביא שקר, זהו אך אם חכמי הדור יכולים להכריע הלכה זו, אבל אם נפל מחלוקת בין חכמי הדור ואין מכריע שרי לשאול מן השמים כמי מקדושים ההלכה ומצי למיעבד ע"פ מה שהראו לו מן השמים, והביא ראיה מאשר הכריעו הלכה בבית הלל נגד בית שמאי דמחדדי טפי, לא משום רובא כי אם בסמכם על הבת קול. וכן כתב בספרו דבש לפי מערכת נו"ן אות י"ב שהגם דלא בשמים היא והרמב"ן ז"ל חולק על הראב"ד במש"כ רוח הקודש הופיע בבית מדרשו, היינו דוקא כמו הרמב"ן שהוא בדעתו הרחבה הכריע מן התלמוד להיפך או הרשות בידו לעשות על פי התורה לפי דעתו, אבל אם אין בידינו להכריע ועינינו הרואות שנחלקו הפוסקים מערכה לקראת מערכה אז נראה לדעתי הקצרה שיש לסמוך על הסברא של הפוסקים שהסכימו מן השמים עליה (יא).

ויש להוכיח כן גם מאמרם בעירובין מ"ה א עה"פ וישאל דוד בה' כו', מזה קמיבעי ליה, אילימא אי שרי אי אסור הרי בית דינו של שמואל הרמתי קיים כו', הנה לא נקט הרי לא בשמים היא, אך משום דאית דינא בארעא בית דינו של שמואל הרמתי שיכלו להכריע ולהורות, ומינה שאי לית דינא בארעא או בדבר שאי אפשר לברר שפיר יכולים לסמוך על אשר נגלה להם בדרך שלמעלה מן הטבע,

עוד בכלליות בענין החן

תורה טו תנינא – יש צדיק, שהוא היפי והפאר והחן של כל העולם כלו, בבחינת (בראשית ל"ט): "וידי יוסף יפה תאר ויפה מראה", בחינת (תהלים מ"ח): "יפה נוף משוש כל הארץ" (ב). כי זה הצדיק האמתי שהוא בחינת יוסף, הוא ההדור והיפי של כל העולם, וכשזה היפי והפאר נתגלה בעולם, דהינו כשזה הצדיק, שהוא היפי של כל העולם, נתפרסם ונתגדל בעולם, אזי נפתחין העינים של העולם. שכל מי שנכלל בזה החן האמת של זה הצדיק, שהוא החן והיפי של העולם, דהינו שמתקרב אליו ונכלל בו, נפתחין עיניו ויכול לראות, והעקר להסתכל על עצמו. וכמבאר לעיל (בסימן טו)

תורה ט' אות ג' – כי יש כמה מיני חן של שקר, שעושים בעמידה, ובאכילה, ובדבורו עם אנשים, וכן בשאר דברים, ולכל דבר יש חן אחר מיוחד. וכל אלו החנות של שקר, הם באים על ידי הכל היפי, בבחינת: "שקר החן והכל היפי". דהינו, מי שאינו נשמר מיפי הנשים, על ידי זה יש לו תאוות של אלו החנות של שקר. ויראה הוא הפך מזה, כמו שכתוב (משלי ל"א): "שקר החן והכל היפי, אשה יראת ה' היא תתהלל":

ספר הליקוטים להאריז"ל פרשת בראשית – פרק ו ונח מצא חן בעיני ה': – צריך לדעת למה מכנה הכתוב מציאות החן בעינים, ולא באוזן ולא בשאר איברים, ומהוא ענין מציאות החן הזה. אמנם דע, כי עי"ן עולה ק"ל, והוא שם הוי"ה מלא, פשוט כפול משולש מרובע, עולה ק"ל, וזהו בחינת העין העליון. ולפי שבוה העין יש עבים, וזשה (איוב כ"ב י"ד) עבים סתר לו ולא יראה, ולתקן ראיית העין צריך להסיר הע"ב מהק"ל, והע"ב הזה הוא ד' אותיות הוי"ה, פשוט כפול משולש מרובע, ונשאר המלוי מריבוע שעולה ח"ן. וזמ"ש ונח מצא ח"ן, מצא עולה ק"ל, מצא בו החן שהוא המלוי כמו שבארנו. וזהו בעיני ה', וזה בעינים, כמו שביארנו. וכן מצינו החן הזה מבונה ליוסף, שנאמר (בראשית ט"ל) ויתן חנו, (שם ט"ל כ"ב) וימצא יוסף חן. פי', כי יוסף הוא ביסוד, והווג תלוי בעינים, שאחז"ל נוטלת מאור עיניו של אדם, ולזה יוסף שהוא המזווג, צריך לקחת החן הזה שהוא האור מעינים, ונח שהוא ביסוד ג"כ, מצא חן בעינים, ולקח אותו האור לזווגו. הרי מצינו החן שהוא בעינים, ושהוא ראוי לנח. ופירוש החן הזה הוא, כי במלוי שם הוי"ה דמ"ה יש בו ג' אלפי"ן, והא' היא בחינת אור, והיא בחינת הה' חסדים, והם ג' אלפי"ן שמתפשטים החסדים בג' מקומות, בראש ובגוף וביסוד, ולזה בשם ס"ג שבאימא האלף בין שני ווי"ן, שהם החסדים שבבינה, ומשם מתפשטים לג' אלפי"ן שבז"א, שהם בדעת ובת"ת וביסוד. או הם בחינתם כשהם באימא ביסוד שלה, ובזעיר שהוא מהלך עץ החיים ת"ק שנה, וחוזרים ומתקבצים ביסוד.

זוהר וישב בענין מהות החלומות

אע"פ שלעיל העתקנו כמה קטעים ממנו כאן הוא בשלימות

זוהר וישב דף קפג. – ויקחם יוסף חלום וגו' כדי לפרש פסוק זה רבי חייא פתח ואמר הקדים לפרש מש"כ ויאמר ה' לאהרן ומרים שמעו נא דברי, אם יתיה נביאכם, יהו"ה במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו, והקדים ואמר תא חזי כמה דרגין לדרגין עבר קדשא בריך הוא בא וראה כמה מדרגות למדרגות עשה הקב"ה, שבהם תלויות מדרגות הנבואה והחלום, ור"ל שברא הקב"ה מדרגות העולמות והספירות, כי עולם הבריאה הוא מדרגה לעלות לעולם האצילות והיצירה לבריאה והעשיה ליצירה, וכזהו קיימי דא על דא דרגא על דרגא דא לעילא מן דא וכולם עומדות זו על זו מדרגה על מדרגה זו למעלה מזו, כי התחתונה משתלשלת מן העליונה, ולכן נכלהו ינקין אליו מן אליו כדקא חזי לון וכולם יונקות אלו מאלו דהיינו התחתונה מן העליונה כראוי וכיאות להם, אליו מיימנא ואליו משמאלא יש מהם שיונקות מקו הימין שבחסד ויש מהם שיונקות מקו השמאל שבגבורה, וכלהו אתמנן אליו על אליו כלא כדקא יאות וכולם ממונות אלו על אלו כראוי, ר"ל העליונה ממונה להשפיע שפע להתחתונה. (מ"ה וכו"פ ו"ט)

להם בחלום והוא הנקרא בעל החלום, וראה בס' כלי חמדה עה"ת מהגרמ"ד פ' וירא אות ד ובכרך המלואים שם שהעיר ע"ד הרמב"ם בהל' מע"ש פ"ז ה"ז אמרו לו בחלום, מע"ש של אביך שאתה מבקש" וכ"ה בפ"י הר"ח עה"ג ובשאלות ועמש"כ שם, וראה ברמב"ם הל' ת"ת פ"ז ה"ב מי שנדוהו בחלום כו' צריך עשרה בני אדם שיונין הלכות להתירו מנידויו כו'. ובהל' תעניות פ"א ה"ב הרואה חלום רע צריך להתענות למחר כו' וע' ש"ע או"ח סי' רפ"ח סע' ד"ה ובנו"כ. וראה במורה נבוכים ח"ב פל"ו.

תא חזי כל נביאי דעלמא פלהו ינקי מסטרא חדא כל וראה כל הנביאים כולם יונקים נבואתם מזכניה אחת דהיינו מגו תרין דרגין דייען מתוך שתי מזכרות ויעות, שהם נלח והודו שלפעמים נחשבים לזכניה אחת לפי שפעולת שניהם אחת, והם מקור יניקת הנביאים, ויאיינו דרגין הוו אתחזיין בגו אספקלריא דלא נהרא ואלו המדרגות היו מתכרות בתוך אספקלריא שאינה מאירה, דהיינו בתוך המלכות שאינה מאירה מעלמה, ובזמן שהנבואה היתה זורה על הנביאים היו אלו ה' מדרגות נ"ה נראות בה להשפיע הנבואה דנביאים, דכתיב אס' יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע ושאל מאן הוא מראה מי נקרא מראה, ואמר כמה דאתמר חזי דכל גוויין אתחזיין בגויה כמו שלמדנו שהיא מראה שכל הגוונים נראים בתוכה, ר"ל סוד ג' גוויין לבן אדום יוקם שהם בחג"ט דז"א משפיעים ומאירים בה, ודא היא אספקלריא דלא נהרא וזו היא אספקלריא שאינה מאירה מעלמה, והיינו המלכות. (ימ"ק ור"ג ו"ט)

ומש"כ בחלום אדר בר בו, דא הוא חד משתי בנבואה כמה דאוקמוה החלום הוא אחד מששים בנבואה כמו שפירשו חז"ל (פרסות מ ע"ג). ואיהו דרגא שתייתא מההוא דרגא דנבואה והחלום הוא מדרגה הששית למטה ממדרגת הנבואה כי הנבואה היא זנו"ה לאילנות, ואם תמנה בקו שמאל, דהיינו הוד לאילנות, בינה גבורה הוד דנביאה, בינה גבורה ליליה ויהו דרגא דגבריאל דממנא על חלמא שהוא מדרגת מלאך גבריאל שעומד בגבורה ליליה שהוא ממונה על החלום, וכל ספירה כלולה מעשר, והחלום הוא למטה מכולם הרי הוא אחד מששים בנבואה, והא אתמר והרי כבר למדנו זה לעיל דף קמט ע"ב. (ימ"ק ומ"מ)

תא חזי כל חלמא דאיהו כדקא יאות מהאי דרגא קא אתיא בא וראה כל חלום שהוא כראוי בא על ידי מלאך גבריאל, ועל דא לית לך חלמא דלא יתערבון עמיה מלין כדביבין ועל כן אין לך חלום שלא יתערבו בו דברי שקרים, כי כשיורד החלום ועובר דרך הקליפות, הם מתאחזות בו ומערבות בו דברי תהו ושקר, ולכן כריך החלום פתרון צפה שהוא סוד המלכות, כדי להפריד הקליפה שגדבקה בחלום שהיא השקר, ולא יאשר רק האמת שהוא מלך הקדושה, כמה דאוקמוה כמו שפירשו חז"ל (מס' בכות דף נה ע"ב), ובגין כך מנייהו קשוט ולכן כל חלום מקצתו אמת מצד הקדושה, ומנייהו כדביבין ומקצתו שקר מצד אחיות הקליפות, ולית לך חלמא דלא אית ביה מהאי גיסא ומהאי גיסא ואין לך חלום שאין מעורב בו מצד הקדושה ומצד הקליפה, ובגין דאית ביה בחלמא כלא כדאמרן ולפי שיש בחלום הכל דהיינו אמת ושקר כמו שאמרנו, כל חלמין דעלמא אזלין בתר פשרא דפומא לכן כל החלומות שבעולם הולכים אחר פתרון הפה, ואוקמוה כמו שלמדנו (ס' דכתיב ויהי באשר פתר לנו בן היה הרי שנתקיים החלום כפי הפתרון, מאי טעמא הולך החלום אחר הפתרון, בגין דאית ביה בחלמא כדביבין וקשוט לפי שיש בחלום שקר ואמת, ומלה שלטא על כלא וכח הדבור שבמלכות שולט על כל החלומות ומפריד את הקליפה מן החלום, ובגין כך בעי חלמא פשרא טבא לכן צריך החלום לפתרון טוב, המעורר כח המלכות להפריד הרע מן הטוב.

רבי יהודה אמר פירש יתור סוד הפתרון ואמר, בגין דכל חלמא מדרגא דלתתא איהו לפי שכל חלום הוא ממדרגה של מטה שעולם היליה והיינו ע"י מלאך גבריאל, ודבור שלטא עליה ודבור שהוא סוד המלכות לאילנות שולט עליו, בגין כך כל חלמא אזלא בתר פשרא לכן כל חלום הולך אחר הפתרון, ר"ל כאשר יפתרו את החלום למטה לטובה יעוררו את המלכות למעלה שחכיע לטובה. (ימ"ק ור"ג מפ"ס)

פ"ה הפסוק המובא להלן, שמודיע הקב"ה חטאיו של אדם בחלום חזיון לילה בחלום במראות הלילה, בנפול תרדמה על אנשים או בעת שנופלת על האנשים שינה עמוקה, או בתנומות עלי משכב בעת שמתנומנים על משכבם והיא שינה קלה או יגלה און אנשים או בחלום מראה להם הקב"ה דבר הרומה למה שנגזר עליהם, שהוא מדה במדה לדבר אשר חטאו ואשמו, ובמסורם יחתום ואם לא השכילו לדעת ע"י החלום ולא שבו לה', אז יגמור את ההודעה במה שישלח עליהם יסורים הראויים להם, אשר דומים אל פשעיהם להשכיל מהם ולשוב אל ה'. (מטות)

פתח ואמר רבי יהודה לפרש מש"כ בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים בתנומות עלי משכב או יגלה און אנשים ובמסורם יחתום, והקדים ואמר תא חזי כד סליק בר נש לערסיה מבעי ליה לאמלכא עליה מלכותא דשמאי בקדמיתא בא וראה כשהאדם עולה לישון על מטתו צריך תחילה להמליך עליו מלכות שמים בקריאת שמע של המטה, ולריך האלם לכוין כאלו הוא סוד ז"ל המתחיל עם המטה שהוא סוד המלכות, ואם מוחל כלאוי מתקשת מטתו ומתטרכת, ונשמתו ואלות בנטה שלימה וטוהרה וזו לופה כמדרגות טוהרות, ולבתר ימא חד פסוקא דרתמי ואח"כ יאמר פסוק אחד של בקשה, כמו בידך אפקיד רוחי וגו', ואוקמוה חב"רי (מס' בכות דף ה טו"ב), בגין דהא כד בר נש נאים על ערסיה הא נשמתיה נפקא מניה לפי שכשארם ישן על מטתו נשמתו יוצאת ממנו, ואזלא ושטיא לעילא כל חד וחד כפום ארחה והולכת ומשוטת למעלה כל אחת ואחת לפי דרכה, ר"ל כפי שהתנהג האדם באותו יום, אם הלך בדרכי ישר או נשמתו עולה בהיכלות הקדושים, ואם להיפך עולה נשמתו בהיכלות הקליפות רח"ל, והכי סליקת כמה דאתמר וכך היא עולה כמו שלמדנו.

מה כתיב, בחלום חזיון לילה פירוש כד בני נשא שכבי בערסייהו נימין ונשמתא נפקת מנייהו כשכבי אדם שוכבים במטתם וישנים והנשמה יוצאת מהם דהא הוא דכתיב בתנומות עלי משכב, או יגלה און אנשים פירוש וכדין קנשא בריך הוא אודע לה לנשמתא בההוא דרגא דקנימא על חלמא וזו הקב"ה מודיע להנשמה ע"י אותה המדרגה דהיינו ע"י גבריאל הממונה על החלום, אינו מלין דמניין למיית על עלמא אותם הדברים העתידים לבא לעולם, או אינו מלין כפום אינון הרהוריין דלביה או אותם הדברים הבאים כפי מחשבות לבו, ר"ל או הודעה פרטית ממה שהוא מחשב בלבו ורוצה לדעת מהו העתיד לבא עליו אם טוב ואם רע, בגין דבר נש נטיל ארחה דתוכחי דעלמא לכן מגלים לאדם עתידות בחלום, כדי שיקח דרך תוכחה ומוסר מעתידות העולם ויעשה תשובה, בגין דהא לא מודעין ליה לבר נש בעוד דאיהו קאים בתוקפא דגופא כדאמרן לפי שלא מודיעים לו לאדם בעוד שהוא עומד בתוקף וכח גופו, דהיינו בתחילת הלילה בעוד שעשני המאכל עולים אל המוח, אלא באשמורת הבקר שאו נחו ושקטו כחות הגוף, ואז יתגברו כחות הנפש לקבל החלום ע"י מלאך הממונה עליו, וזה שאמר אלא מלאכא אודע לנשמתא ונשמתא לבר נש אלא מלאך גבריאל מודיע להנשמה הודעות אמיתיות והנשמה להאדם כשנעור משינתו, ותהוא חלמא איהו מלעילא וזה החלום שע"י גבריאל הוא מלמעלה, כד נשמתין נפקין מגופייהו וסלקין כל חד וחד כפום ארחה כשהנשמות יוצאות מגופם ועולות כל אחת ואחת כפי דרכה, או מודיעים בחלום לכל נשמה כפי הראוי לה לדעת.

ומוסיף ואמר וכמה דרגין על דרגין ברוא חלמא כמה מדרגות על מדרגות יש בסוד החלום, פלהו ברוא חכמתא וכולם הם בסוד החכמה, אבל יש שלשה אבות מדרגות הנראות לבני אדם, ומפרש ותא חזי חלום דרגא חדא בא וראה חלום הוא מדרגה אחת שבה ע"י גבריאל, מראה דרגא חדא מראה הוא מדרגה אחת שבה מהמלכות, נבואה דרגא חדא נבואה היא מדרגה אחת שבה מלכות אלול, ושלשה אלה הם האבות יש להם תולדות כיוצא בהם וכלהו דרגין לדרגין אלין על אלין וכולם הם מדרגות אלו למעלה על אלו, כי יש בהם מדרגות ואופנים עד אין מספר. (ימ"ק ור"ג ו"ט)

ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנה אתו על חלומותיו הרי כמה הפסיד כמה שסיפר את חלומותיו, מהכא דלא מבעי ליה לבר נש למימר חלמיה בר לההוא בר נש דרחים ליה מכאן אנו למדים שאין לאדם לספר חלומיו רק לאיש שהוא אוהבו, ואי לא ואם אותו האיש שמספר לו חלומיו אינו אוהבו, איהו גרים ליה הוא גורם רע לעצמו, דהיינו דאי ההוא חלמא מתהפך לגוונא אתרא שאם אותו החלום מתהפך לאופן אחר ע"י פתרון רע, איהו גרים לסלקא הוא שגורם לסלק או להרחיק קיום אותו החלום כי כל החלומות הולכים אחר הפה, וראה לדבר תא חזי דיוסף איהו אמר חלמא לאחיהו בא וראה יוסף אמר חלומי לאחיו שחשב שהם אוהבים אותו ולא יתגברו בו, אבל ולבם לא היה נכון עמו, ועל דא גרמו ליה לסלקא חלמיה תריין ועשרין שנין דאתעכב ועל כן גרמו לו שיסתלק ויתעכב קיום חלומי כ"ב שנים, רבי יוסי אמר, מנין לנו שהשונו גורם רע לבעל החלום דכתיב ויוסיפו עוד שנה אותם ומפרש מאי שנה אותם מה גרם לו הוספת שנאתם, דגרמו ליה קטרוגין בדא פ"ה שהוסיפו ע"י דבורם שונאים ומקטרגים למעלה עד שנדחה קיום חלומי כ"ב שנה.

וממשיך עוד לפרש ענין חלומי של יוסף, ואמר מה כתיב, ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה (דף קפג ע"ב) אשר חלמתי דהיינו דבעא מנייהו דישמעון ליה שבקש מהם שישמעו לו, ואיהו אודע להו ההוא חלמא והוא הודיע וסיפר להם אותו החלום כדי שיתפרו אותו ויתקיים על פיהם, דאלמלא אינון דהפכו ליה לגוונא אתרא הכי אתקיים ואלמלי הם היו מהפכים את החלום והיו פותרים אותו לרעה כך היה מתקיים, אלא זכותו עמדה לו שפתחו פיהם ופתרוהו לטובה, וז"ש ואינון אתיבו והם השיבו ואמרו המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו, מיד אמרו ליה פשרא דחלמא וגורו גויה

מיד אמרו לו פתרון החלום וגזרו גזרה שהוא ימלוך עליהם וימשול בהם, וּבְגִין כֵּן לפי שראו שלא ברצונם יצא מפיהם הפתרון לטובה, ומוכרח להתקיים, לכן וְיִסְיֵפוּ עוֹד שְׁנָא אוֹתוֹ לפי שהבינו שסוף החלום להתקיים. (הנח"ו ומפגשים)

רַבִּי חֵיִיא וְרַבִּי יוֹסִי הָווּ שְׂכִיחֵי קַמֵּיה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אֱלוֹ הַתְּנַאִים הִיוּ מְצוּיִם לִפְנֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן, אָמַר רַבִּי חֵיִיא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן הָא תְּנִינָן הָרִי לַמְדֵנוּ בְּמִסְ' בְּרֻכּוֹת דָּף נה ע"א, חֲלָמָא דְלָא אֲתַפְּשֵׁר כְּאַגְרָתָא דְלָא מִתְקַרְיָא חֲלוֹם שְׁלֵא נִפְתַּר דּוּמָה לֵאגְרָת שְׁלֵא נִקְרָאָה, מַה פִּירוּשׁ הִדְבַּר אִי בְּגִין דְּאַתְקִיָּים וְאִיהוּ לָא יָדַע אִם הַכּוֹנֵה שְׁמַתְקִיָּים הַחֲלוֹם רַק הָאֲדָם לֹא יוֹדַע מוֹזָה לִפְנֵי שְׁלֵא נִפְתַּר הַחֲלוֹם, וְהוּא דּוּמָה לֵאגְרָת שְׁשׁוּלַח אֲדָם לַחֲבֵרוֹ לְהוֹדִיעוֹ כִּי פְלוֹנִי יָבֵא לְבֵיתוֹ אוֹ אִיזָה עֵנִין אַחַר בֵּין טוֹב בֵּין רַע, וְאִם לֹא יִקְרָאָנָה לֹא יוֹדַע מַה שְׁכָתוּב בַּה לְעוֹלָם, אֲמַנָּם אוֹתוֹ עֵנִין שְׂרַצָּה לְהוֹדִיעוֹ נִתְקִיָּים בְּמִלּוּאוֹ, אוֹ דְלָא אֲתַקִּיָּים פְּלָל אוֹ שְׁלֵא יִתְקִיָּים הַחֲלוֹם כֻּלָּל כִּי כָל הַחֲלוּמוֹת הוֹלְכִים אַחַר פִּתְרוֹן הַפֶּה, וְלִפְנֵי שְׁלֵא נִפְתַּר הַחֲלוֹם נִתְבַטַּל לְגַמְרִי, וְהוּא דּוּמָה לְמִי שְׁשֵׁלַח כְּתָב אֲזַהְרָה לְחֲבֵרוֹ לִומר עֲשֵׂה סְחוּרָה פְלוֹנִיָּה וְתִצְלִיחַ וְכדוּמָה שְׁאִם לֹא פִתַּח הַכְּתָב וְלֹא קִרְאוֹ לֹא יוֹדַע מוֹזָה וְלֹא יִתְקִיָּים מֵאֲמַר הַכְּתָב, אָמַר לִיהַּ הַשֵּׁיבוּ רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֲתַקִּיָּים וְלָא אֲתִיִּידַע הַחֲלוֹם יִתְקִיָּים רַק לֹא יוֹדַע לְאוֹתוֹ הָאֲדָם שְׁנִתְקִיָּים, דְּהָא הָהוּא חֲלָמָא חִילָא תְּלִיא עֲלֵיהַּ כִּי אֱלוֹ הַחֲלוּמוֹת הַמְגַלִּים עֲתִידוֹת לְאֲדָם כַּח עֲלוּן תְּלוּי עֲלֵיהֶם שְׁמוּדִיעַ לְאֲדָם מַה שְׁעֲתִיד לְבוֹא עֲלָיו, אִם כֵּן מוֹכְרַח לְהִתְקִיָּים כִּי הוּא גִזְרַת עֲלוּן, וְאִיהוּ לָא אֲתִיִּידַע אֲלֵא שְׁהוּא לֹא יוֹדַע מוֹזָה קוּדָם שִׁיקְרָה, וְלָא יָדִיעַ וְגַם לֹא יִתְדַע לוֹ אַחַר הִיָּתוּ אִי אֲתַקִּיָּים אִי לָא אֲתַקִּיָּים אִם נִתְקִיָּים אוֹ לֹא נִתְקִיָּים, לִפְנֵי שְׁלֵא נִפְתַּר הַחֲלוֹם. (ממ"ק והנח"ו וכו')

וּמוֹסִיף ר"ש וְאֵמַר וְלִית לָךְ מְלָה בְּעֵלְמָא דְעַד לָא יִיתִי לְעֵלְמָא דְלֵאוֹ אִיהִי תְּלִיא בְּחֵלְמָא וְאִין לָךְ דְּבַר בְּעוֹלָם שְׁעַד שְׁלֵא בֵּא לְעוֹלָם שְׁאִינוּ תְּלוּי בְּחֵלְמוֹ, כִּי שַׁר הַחֲלוֹם מוּדִיעַ לְבִנְיָ אֲדָם אֵת אֲשֶׁר יְבוֹא לְעוֹלָם כָּל אֶחָד כְּפִי הַכְּנַתּוֹ, אוֹ עַל יְדָא דְכְּרוּזָא אוֹ עַל יְדֵי כְרוּז שְׁמַכְרִיזִים לְמַעְלָה, וְשׁוּמְעִים אוֹתוֹ הַחֲכָמִים הָרְאוּם לְכַךְ, דְּהָא אֲתַמַּר כִּי לַמְדֵנוּ, דְּכָל מְלָה וּמְלָה עַד לָא יִיתִי לְעֵלְמָא מְכַרְזִי עֲלֵיהַּ בְּרַקִּיעַ שְׁכַל דְּבַר וְדְבַר עַד שְׁלֵא בֵּא לְעוֹלָם מְכַרְזִים עֲלָיו בְּרַקִּיעַ, וּמִתְמַן אֲתַפְּשֵׁט בְּעֵלְמָא וּמִשָּׁם מִתְפַּשְׁטת הִידִיעָה בְּעוֹלָם, וְאֲתִיִּיהִיב עַל יְדָא דְכְּרוּזָא וְהוּא נִיתֵן לְשִׁמוּעַ וְלִדְעַת ע"י כְרוּז, וְכִלָּא וְכֵן כָּל דְּבַר מְכַרְזִים וּמְגַלִּים מִלְּמַעְלָה טְרַם שִׁיבֵא, בְּגִין דְּכֵתִיב כִּי לֹא יַעֲשֶׂה יְהו"ה אֱלֹהִים דְּבַר כִּי אִם גְּלָה סוּדוֹ אֶל עַבְדָּיו הַנְּבִיאִים וּמִפְרֵשׁ בְּזַמְנָא דְנְבִיאִים אֲשֶׁתְּכַחוּ בְּעֵלְמָא בּוֹמֵן שְׁנִבְיָאִים הִיוּ נִמְצָאִים בְּעוֹלָם נִתְגַּלָּה הַדְּבַר ע"י הַנְּבִיאִים, וְאִי לָאו אִף עַל גַּב דְּנְבוּאָה לָא שְׁרִיא וְאִם לָאו אֲעַפ"י שְׁאִין הַנְּבוּאָה שׁוּרָה בְּעוֹלָם, תְּפִימִי עֲדִיפִי מְנַבִּיאִים יֵשׁ חֲכָמִים שְׁהֵם חֲשׁוּבִים מִהַנְּבִיאִים שְׁחֲכַמְתָּם עוֹמְדַת לָהֶם לְהַתְּבַרֵּד וְלְשִׁמוּעַ הַכְּרוּזִים מְכַרְזִים לְמַעְלָה, וְאִי לָא וְאִם גַּם חֲכָמִים אִין, אֲתִיִּיהִיב בְּחֵלְמָא נִיתֵן הַדְּבַר לְגַלוֹתוֹ בְּחֵלְמוֹ, וְאִי לָאו וְאִם לֹא נִיתֵן לְגַלוֹתוֹ בְּחֵלְמוֹ, בְּצַפְרֵי שְׁמִיא מְשִׁתְּכֵי מְלָה אוֹ בְּצַפּוּרֵי הַשְּׁמַיִם נִמְצָא וְנִתְגַּלָּה הַדְּבַר, דֵּהִינּוּ בְּתַנוּעַת הַעוֹרְבִים בְּחֵלְמוֹם אוֹ בְּצַפְצוּפֵם, וְהָא אוֹקְמוּהָ וְכַבֵּר פִּירְשׁוּהוּ חז"ל בְּמִדְרָשִׁים (ועי' במס' גיטין דף מה ע"ב). (לח"ג ומפגשים)